

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FAİZSİZ BANKACILIKTA VARLIK
YÖNETİM ŞİRKETİ ADAPTASYONU

Cüneyt Hakan Demir

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ
ULUSLARARASI TİCARET VE FİNANS
ANA BİLİM DALI

PROJE DANIŞMANI
Dr. Murat Anıl MERCAN

GEBZE

2012

ÖZET

PROJENİN BAŞLIĞI: FAİZSİZ BANKACILIKTA VARLIK YÖNETİM ŞİRKETİ ADAPTASYONU

YAZAR ADI: CÜNEYT HAKAN DEMİR

Dünya devletlerinde muhtelif zamanlarda yaşanan ekonomik türbülanslar ekonominin en etkin unsurlarından biri olan bankacılık sektörünü ve ilişkili olduğu tüm alt sektörleri doğrudan etkileyebilmektedir.

Sağlıklı, üretken ve işler bir ekonominin en temel temel oyuncusu olan bankacılık sektörünün faaliyetlerinin devamı esnasında karşılaşılabileceği önemli risklerden birini oluşturan “kredi riski” ; Banka tarafından müşterilerine kullandırılan kredilerin tahsiliyle ilgilidir ki ,başarılı bir banka için önemli bir performans kriteridir.

Türk bankacılık tarihinin travmatik hatıraları arasında yer alan banka tasfiyeleri ve birleşmelerinin kökeninde yatan sorunlu krediler, sadece konvansiyonel bankalar için değil, aynı zamanda Katılım Bankaları – faizsiz Bankacılık - içinde de ciddi risk unsuru olarak varlığını sürdürmektedir.

Sorunlu kredilerin banka bilançolarına olan olumsuz tesiri, tasfiyesinin oldukça masraflı ve zaman alıcı olması sebebiyle, bu nitelikteki krediler varlık yönetim şirketlerine miktarlarında indirim yapılmak ve bedeli peşin alınmak suretiyle satılabilmektedir.

5411 Sayılı Bankalar kanunu’na ve ilgili yönetmeliğe göre faaliyetlerini sürdürmekte olan Varlık Yönetim şirketleri; Satın aldıkları sorunlu kredileri kendi imkanlarıyla tahsil etmeye çalışan kar merkezli müstakil kuruluşlardır.

Konvansiyonel Bankalar -ilgili mevzuat çerçevesinde- sorunlu kredilerini diledikleri şekli ile satabildikleri halde, bir borcun satışının İslam Dinine uygun

olmaması sebebiyle, Katılım Bankaları Varlık Yönetim Şirketlerine sorunlu kredilerini satamamaktadırlar.

Bu akademik çalışma, bizzat yazarının, bir Katılım Bankası bünyesinde uzun yıllar, sorunlu kredilerin tasfiyesine yönelik çalışma esnasında elde ettiği mesleki bilgi ve tecrübelerden de yararlanmak suretiyle;Faizsiz Bankacılık prensiplerine uygun faaliyette bulunabilecek bir Varlık Yönetim Şirketinin kuruluşu ve/veya adaptasyon gayretini içermektedir.

Çalışma kapsamında; Öncelikle,Katılım Bankacılığı ile ilk defa akademik düzeyde temas edecek takipçilere bir ön bilgi vermesi maksadı ile Faizsiz Bankacılığın ne olduğu,işleyiş prensipleri ve faaliyet alanları hakkında genel bir bilgi vermek, akabinde Varlık Yönetim Şirketlerinin kuruluş ve faaliyetleri hakkında genel bir gözden geçirme ve en nihayetinde bir VYŞ katılım bankacılığı prensiplerine uygun bir şekilde faaliyette bulunabilmesi için gerekli çalışma prensiplerinin neler olması gerektiği üzerine projeksiyon yapılmaya çalışılacaktır.

Faizsiz Bankacılık kültüründe bu – Faizsiz Varlık Yönetim Şirketi - yapılan ilk çalışma olması sebebiyle bir başlangıç olarak kabul görülmesi ve daha sonra benzer konuda çalışacaklara ufacıkta da olsa bir kaynak oluşturabilmesi durumunda çalışmanın amacına hizmet edebileceği düşünülmektedir.

SUMMARY

TITLE OF PROJECT: ADAPTATION OF ASSET MANAGEMENT COMPANY IN INTEREST FREE BANKING

AUTHOR NAME: CÜNEYT HAKAN DEMİR

Turbulences, which take place ever and anon in world economies, tend to affect the banking sector, one of the main components of the economy, and many sub-sectors with which it is affiliated.

One of the important risks that banking sector – the most basic actor of a healthy, productive and well functioning economy – will encounter in the course of its activities is “credit risk.” Credit risk, being all about the collection of loan payments from its customers, is an important performance criteria for a successful bank.

Bank purges and merges which took its place among the traumatic memories of the Turkish banking history have problematic loans at its roots. This risk item continues to be serious not only for conventional banks, but also for participation banks – interest-free banking.

Due to high costs of settlements and the negative effects on the balance sheets of problematic loans, banks tend to sell these loans to asset management companies with certain discounts and prepayments.

Asset management companies are private investment firms that act under the Banking Law no.5411 and related regulations. They collect these problematic loans on their own devices.

Although conventional banks have the luxury of selling their problematic loans – within regulations – to AMCs, due to the discord of Islam with sale of debt, participation banks can not take advantage of this method.

This academic piece of work, is an effort to found or adopt an AMC that will act in accordance with the principles of interest-free banking. The author has certainly taken advantage of his professional knowledge and experience acquired in years of practice in collection of problematic loans at a participation bank.

Within the context of this work, first, a brief information on Interest-free Banking, its principles and functioning will be presented which will be followed by a review of AMCs with their founding and activities. The final part will be an attempt to list required fundamentals for an AMC to act in accordance with the principles of interest-free banking.

Being the first study in this field, in the culture of Interest-free Banking, it is hoped that Interest-free Asset Management Company will be regarded as a debut, and will constitute a source for future work in this or related fields.

TEŞEKKÜR

Hemen hemen her insanın hayatında olduğu gibi bu satırların yazarının da ahlakının ve inanç sisteminin oluşmasında yer alan sayısız isimsiz kahraman vardır..

Çocukluk yıllarımdan itibaren eğitime teşvik eden ve her türlü desteğini esirgemeyen Ablama, Eğitim hayatım boyunca rehber olmuş değerli öğretmenlerime, Üniversite yıllarımdan itibaren beni hiç yalnız bırakmayan ve sürekli desteğini hissettiğim sevgili eşim Ayşegül'e, Her defasında ''baba bu gün de dersin var mı.?'’ diye soran ve henüz dört yaşında olmasına rağmen babasının derse gitmesine ve ödev yapmasına sabır gösterebilen biricik evladım Tuğra'ya, Meslek hayatımda sadece yöneticim olarak değil aynı zamanda yol gösterici olabilmiş tesirleri altında kalmış olduğum ‘’ağabey’’ olabilmiş meslektaşlarıma, Adeta kardeşim olmuş dostlarıma , Bu projenin en kritik noktalarının çözümlenmesinde yıllara dayalı mesleki bilgi ve tecrübelerini samimi olarak paylaşabilme nezaketini gösteren Sayın Prof.Dr.Hayrettin KARAMAN hocaya,Sayın Mehmet ODABAŞI'na ve sabırlı ve anlayışlı yaklaşımlarımdan dolayı tez hocam Sayın Dr.Murat Anıl MERCAN hocama – usulen değil – en samimi duygularıyla teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	ii
SUMMARY	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
İSLAMİ FİNANS	
1.1. İSLAMİ FİNANSIN DOĞUŞU	4
1.2. İSLAMİ FİNANS'IN İLKELERİ	6
1.2.1. Faizin Yasak Oluşu	6
1.2.1.1. Faiz – Kar Payı Ayrımı	8
1.2.2. İşlemlerin İslami Kurallara Uygun Olması	9
1.2.3. Kar- Zarar Ortaklığı Esası	10
1.2.4. Varlığa Dayandırma Esası	11
1.2.5. Aşırı Bilinmezlik (Spekülasyon, Belirsizlik Ve Yetersiz Bilgiden Yararlanma) Yasağı	12
1.3. FİNANSMAN MODELLERİ	12
1.3.1. Murabaha	12
1.3.2. Mudarabe	13
1.3.3. Muşarake	14
1.3.4. İcare	14

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ SİSTEMİN ETKİLERİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI

3.1. KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ	18
3.2. DANIŞMA KURULU	19
3.3. DÜNYA'DA Kİ DURUM	20
3.4. TÜRKİYE'DE Kİ DURUM	21
3.5. ÜRÜNLER	22
3.5.1. Kredi Kartları	22
3.5.2. Tüketici Kredileri	24
3.5.3. Ticari Krediler	25
3.5.4. Kıymetli Maden Hesabı	26
3.5.5. Takafül	27
3.5.6. Bireysel Emeklilik Sistemi	28
3.5.6.1. Gelire Endeksli Senetler	29
3.5.7. Sukuk	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEVERRUK

4.1. SİSTEME ETKİLERİ	36
4.2. EMTİA BORSALARI	37

BEŞİNCİ BÖLÜM

VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ VE FAALİYETLERİ

5.1. VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ BİLANÇO BÜYÜKLÜKLERİ	42
5.2. VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ SEÇİLMİŞ GELİR TABLOSU BÜYÜKLÜKLERİ	43
5.3. VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ BAZI PERFORMANS GÖSTERGELERİ	44

ALTINCI BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA TEMLİK

6.1. HANEFİ MEZHEBİNE GÖRE ALACAĞIN TEMLİKİ	52
6.1.1. Havale	53
6.1.2. Vasiyet	53
6.1.3. Kabza Vekalet Vererek Bağışlama	53

6.2. DİĞER MEZHEPLERDE BORCUN SATIŞ VE TEMLİKİ	53
6.2.1. Bağışlama Yoluyla	53
6.2.2. Satım Yoluyla Temlik	54

YEDİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ BANKACILIĞA UYGUN VARLIK YÖNETİM ŞİRKETİ

ADAPTASYONU

SONUÇ VE ÖNERİLER	57
KAYNAKÇA	58

GİRİŞ

İslam, yeryüzüne indiğinden bu yana sürekli tartışma ve önyargıların gölgesinde yaşanmıştır. Kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'in inişine kadar gelişimini peygamber aracılığıyla sürdürürken Kur'an'ın inmesiyle kurallar daha net biçimde belirlemiştir. Her ne kadar Kur'an'ın inmesiyle kurallar ve sınırlar belirli hale gelmiş olsa da, beşeri farklılıklar ve tarihsel gelişim sürecinde ki değişimler Kur'an'ın yorumlanması gerekliliğini getirmiştir. Kur'an günümüze kadar ehil olan - olmayan, bilen - bilmeyen, okuyan - okumayan, anlayan - sadece fikir yürüten çok sayıda kişi tarafından yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu yorum farklılıkları pozitif yönde mezhepler ve irili ufaklı islami gruplar olarak vücut bulurken, sık sık negatif tepkilere de yol açmıştır. Örneğin; İslam peygamberinin birden çok eşi bulunması; kadınları dönemin şartlarından korumak ve kadın düşkünlüğü şeklinde birbirinden çok uzak yorumların yapıldığı görülmektedir.

İslama karşı negatif tutum, doğduğu günden bu yana sürmektedir. Tutarlı veya tutarsız birçok karalama kampanyası başlatılarak İslam dejenere edilmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetler önce ki dönemlerde sosyal hayatta görülürken, günümüz dünyasında ekonomik alana doğru da kayma göstermiş durumdadır. 70'lerde yaşanan petrol kriziyle giderek zenginleşmeye başlayan İslam ülkelerin varlığı, bu meselede katalizör rolü oynamıştır. Zenginleşerek güçlenen İslam dünyasının potansiyelini tehdit olarak algılayan Dünya yöneticileri, doğal olarak, bu durumu lehlerine çevirmek istemekteydiler. Yüzyıllardır İslamiyet'in yeryüzünde varlığını sürdürüyor olması, İslamiyet'i yok etmek fikrini etkisiz kılıyordu. Alınabilecek en tutarlı aksiyon, İslam dünyasını kontrol altında tutmaktı ve bu da ekonomiyi kontrol altında tutmaktan geçiyor.

Zenginleşen İslam Dünyası, kendi fonlarını yönetebilmek ve değerlendirmek için, kendi değer ve prensiplerine uygun sistemler geliştirmeye çalışıyorlardı. Faizsiz bankacılık olarak sistematize edilen çalışmalar, 20. Yüzyılın ikinci yarısında büyük gelişmeler göstermeye başladı. Gelir ve birikimlerin yatırıma dönüşüyor olması, islami toplumunun yaşam standartlarını yükseltmekle beraber, global arenada da giderek ön plana çıkmasını sağlıyordu. Her geçen gün bir adım daha ilerleyen İslam ekonomisi de, yüzyıllardır İslam'a karşı takınılan tavırdan nasibini aldı.

Faizsiz, yaygın bilinen adıyla islami finansın özünde, diğer bütün dini uygulamaların değerlendirilmesinde olduğu gibi, niyet yatar. Birçok hüküm niyet göz önünde bulundurularak verilir. İslami finansa karşı zihinlerin bulandığı yerde burası olmaktadır. İnsanoğlu, bir diğerinin niyetini hiç bir zaman tam olarak bilemeyecektir ve karşısındakini, kendi değer sistemiyle yargılama yönelimine sahiptir. Bundan yola çıkarak düşündüğümüzde, birçok insanın neden islami finansa karşı önyargıyla yaklaştığını ve antipati beslediğini daha iyi anlamaktayız. Faiz sistemi insanoğlunu daha az iş yaparak daha fazla kazanma fikriyle doldurmaktadır. Faizli sistemde her hareket karını artırmaya ve rakiplerle arada ki farkı açmaya veya kapatmaya yöneliktir. Sürekli, zamanla düşmanlığa dönüşebilecek bir rekabet söz konusudur. Bu kültürle yetişmiş bir insanın, İslam ile finansı yanyana düşünmesi elbette ki, kendisinde antipatik fikirlerin oluşmasına sebep olacaktır. İslam sosyal dayanışmayı ve barışı öğütlerken, neden kapitalist sisteme entegre olmaya çalışır?

İslami finans hakkında öne çıkan en kuvvetli negatif yargı; islam dünyasının dini hassasiyetlerinin kullanılarak kar sağlanmaya çalışıldığıdır. Her sistemin kendi içinde tutarlıyken, bütün içerisinde de düşündüğümüz de birçok açık yakalayabiliriz. İslami finansı kendi prensipleriyle değerlendirdiğimizde böyle bir ihtimal bulunmamaktadır. Çünkü İslam bu tarz eylemleri şiddetle yasaklar. Fakat bütün olarak düşündüğümüzde, insan her an açgözlülüğüne yenik düşerek böyle bir çaba içerisine girebilir. İnsanın kurduğu her sistemin açıkları olduğu gibi, islami finans sisteminde zayıf noktaları bulunmaktadır. İslami finansın zayıf noktası kişilerin niyetine bağlı bulunduğundan kolayca suistimale uğrayabiliyor olmasıdır. Fakat hiçbir sistem kişilerin art niyetleriyle bütünleştirilerek yargılanmamalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS

İslami Finans, adından da çağrışım yaptığı üzere islami kurallara göre oluşturulmuş finans sistemidir diyebiliriz. Sistem, kökleri yüzyıllar öncesine dayanmakla beraber, özünde ki faizin olmayışı ilkesini koruyarak günümüze kadar gelişerek gelmiştir. İslami finans sisteminin en başlıca ilkesi faizin sistem içerisinde kesinlikle sokulmamasıdır. İslami finansın, faizsiz finans sistemi olarak bilinmesinde ki etkende budur. Sistem tamamıyla faizin olmaması üzerine kurulduğundan, faizin sisteme entegre edilmeye çalışılması sistemin yok oluşu anlamına gelir.

Günümüzün %90 ı aşkın oranda faizle işleyen dünyasında faizin olmadığı bir sistem bir çoğuna anlamsız, sistemi anlamak da oldukça zor gelmektedir. Esasın da sistem bütün diğerleri gibi kendi içinde son derece tutarlı olarak tasarlanmıştır. Sistemin anlaşılmasının asıl nedeni irdelendiğinde, konu dönüp dolaşıp yine faize gelmektedir. Bu noktada faizsiz finansı anlamak için öncelikle faiz ve islamda faizi incelemek, ve sistemi kendi içerisinde değerlendirmek gerekir. Sistem kendi dinamikleri içerisinde değerlendirildiğinde de anlaşılması da bir o kadar kolay olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı biz de araştırmamız da “faiz” ve “islamda faiz” konularına geniş yer vereceğiz.

Faizin anlaşılması sonrası akıllara gelecek bir diğer soru, faizsiz sistemin mevcut sisteme karşı eksik ve güçlü yanları olacaktır. Faizsiz finansın mevcut sistemin yerine geçmesinin mümkünlüğü ve Dünya ekonomisi üzerinde ki etkileri ise bir sonra ki adımda akıllara gelmesi kaçınılmaz sorular olacaktır. Bu sorulara cevap aranırken özellikle 2009 krizi birçok soruya cevap niteliğinde örnek olacaktır. Bu konular üzerinde çalışırken, Mart 2009’da İslami finansı destekler nitelikte ki açıklamalarından dolayı tepkiler çeken Papa Benedict’i de daha iyi anlıyor olacağız.

1.1. İslami Finansın Doğuşu

Bilim adamları İslami finans sisteminin doğuşunun M.Ö. 3500 yıllara dayandığına dair bulgular elde etmiştir. O yıllarda İslamiyetin henüz Dünya'ya gelmemiş olması bu bulguların doğruluğu konusunda şüphe uyandırıyor olabilir. Fakat burada asıl değinilen, faizin olmadığı bir sistemin bulgularına rastlanmış olduğudur. Hammurabi kanunlarında yer alan metinler, insanların o zamanlarda bu sistemin temellerini attığını göstermektedir. Faizsiz bankacılığın temelini oluşturan mudaraba ve muşaraka akitleri, Orta Çağ Avrupa'sına da geçmiş; commenda ve societa adı altında kullanılmaya başlanmıştır¹ (İştar,E(2009),s.12). Bulunan metinler, o çağlarda insanların birbirlerine mal karşılığı borçlanarak ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığını göstermektedir. Bu da günümüzde ki faizsiz yani varlığa dayalı kredilendirmenin bir örneğidir. Aslında, yine faizsiz finans sisteminin özü olan ticarettir.

En eski devirlerden bu yana gelen bu ticari sistem, paranın keşfiyle değişikliğe uğramaya başlamıştır. Artık ödünç alma-verme sistemi yerini tamamen ticarete bırakmıştır. İnsanlar artık kiloyla buğday ödünç almıyor, denk gelen karşılıklı para ile borçlanıyordu. İlk kurulan bankalar kesinlikle faiz karşılığı para kullanarak kar sağlamayı amaçlayan yapılar değillerdi. Daha çok insanların yaşantılarını sürdürmelerini sağlayan tarım ve ticaret gibi faaliyetleri geliştirmek ve desteklemek amacıyla kurulan birliklerdi. Bu birlikler çiftçilere harman zamanı tohum ve gerekli teçhizatı ödünç verir ve hasat zamanı anlaşılan miktarda ürünü karşılığında geri alırdı.

Paranın önemini giderek arttırıyor olması, paranın saklanması konusunda bazı endişeleri de beraberinde getirdi. İnsanlar çalınma ve kaybolmaya karşı korunmak amacıyla bankacılık sistemine daha çok ihtiyaç duymaya başladı. Bankacılık paranın bulunmasıyla değişikliğe uğradıysa da ilk zamanlarında yine faiz karşılığı borç vermeyi amaçlamayan birlikler olma durumlarını korudular. Fakat insanlığın paraya karşı iştahı giderek artıyordu. Bu da daha fazla para karşılığında borç verme üzerine kurulu yani faizli sistemin temellerinin atılmasına sebep oldu. Bankacılık artık

ticaret ve tarımı desteklemek amaçlı faizsiz kredilendirme gerçekleştiren birlikler olmanın dışına çıkarak faiz karşılığında borç verip kar etmeyi amaçlayan kuruluşlar haline geldiler.

Faiz bütün ilahi dinler tarafından yasaklanmıştır. Bütün ilahi kitaplarda faize karşı yasaklayıcı hükümler bulunmaktadır. Günümüz dünyasın da ise birçok insanın bu konuya karşı hassasiyetleri yok denebilecek kadar azdır. Halen faize hassas kalan özellikle Yahudi ve Müslüman toplum faizin bulunmadığı yeni bir sistemin ihtiyacını uzun süredir hissetmekteydi. Bu ihtiyaç, 1963 yılında Mısır'ın Mit-gamr kasabasında kırsal kesimdeki üreticileri aracı ve tefecilerden kurtarmak amacı ile Ahmed en-Naccar tarafından kurulan ortaklığa dayalı ilk banka ile giderilmeye başlanmıştır. Dönemin Dünya düzeni ve şartlarından dolayı uzun süre yaşayamayan banka 4 sene sonra 1967 de kapanmış fakat diğer girişimlere örnek olarak islami toplumda yeni bir akım başlatmıştır.

Faizsiz finansın doğuşun da üç ana etkenin başrol oynadığını görüyoruz. Bunlar dini, sosyal ve iktisadi sebeplerdir. Dini sebeplerin en başlıcası bu bölüme kadarda değindiğimiz gibi faizin yasak olmasıdır. Sosyal sebepler arasında da sosyal barışın sağlanabilmesi için gelir dağılımının dengeli olması gerekliliği yatar. Bu barışın sağlanabilmesi için de zengin ve fakir arasındaki uçurumun kapanması gereklidir. İslami finans sisteminin esasında servet sahiplerinin zenginliklerini artırmasının önüne geçerek gelir dağılımının dengelenmesi vardır. Çünkü serveti giderek artan grupların toplum içerisinde alt gelir seviyesinde ki insanlara karşı yaptırım kuvvetleri de artmaktadır. Ve bu güç genellikle insan nefsinin de baskısıyla kötüye kullanılmaktadır. Zor durumdaki insanlar, daha düşük ücretlere çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Böylece var olan uçurum giderek derinleşmektedir. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla aldıkları borç karşısında daha fazla geri ödeme yapmak zorunda kaldıklarından, var olan güç durumlarından daha fakir hale düşmektedirler. Bu da zenginleri daha da zenginleştiren ve fakirleri daha fakirleştiren bu kısır döngüyü oluşturmaktadır.

Faizsiz bankacılığın doğuşundaki iktisadi sebeplerin en başında, faiz hassasiyetine sahip insanların paralarını faizli sisteme sokmak istememeleri

nedeniyle yastık altında saklamaları geliyor. Faizsiz finans kuruluşları aracılığıyla bu yastık altı birikimlerde ekonomiye kazandırılıp ekonomik kalkınmayı artırmaktadır. Ayrıca bu sistem gereği borç ilişkisi proje bazlı ortaklığa dayandırılır. Ortaklık gereği iki tarafta projeye daha sıkı sarılacağından başarı ihtimali yükselmektedir.

1.2. İslami Finans'ın İlkeleri

1.2.1. Faizin Yasak Oluşu

İslami finansı en basit şekilde tanımlarsak; islami kurallara uygun finansman modeli diyebiliriz. Bu tanımdan anladığımız üzere islami finans islami kuralların dışına çıkamaz. Sistemde faizin olmayışı da bundan kaynaklanmaktadır. Çünkü İslamiyet faizi yasaklamış ve bu yasağı Kur'an'da açıkça belirtmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de faizle ilgili ayetler 4 ayrı yerde gelmiştir. İniş vakitleri birbirinden uzak olmasına rağmen bu Kur'an ayetleri faizin yasaklanmasında tedrici bir yol takip ederek, faize karşı önce sitem ve ta'rizde bulunmuş, sonra yasaklamış, sonra Allah ve Resulü'ne harb açma tehdidinde kadar varan bir şiddet göstermiştir² (Özsoy, İsmail, (1994) s.62). Ku'ran'da faizin geçtiği 4 ayet şunlardır;

Birinci ayet; Başkalarının parası arasında artış sağlasın diye faizle verdiğiniz para (veya başkalarının mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz) Allah katında artmaz; ama Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekât, işte bunu verenler, verdiklerinin karşılığını kat kat artırır³ (*Kur'an*, Rum, 39). Mekke'de nazil olan bu ayet faizi hedef alan ilk ayet olarak bilinmektedir⁴ (Özsoy, İsmail, (1994). s.64).

İkinci ayet; Yahudilerden olan zulüm, Allah yolundan çok yüz çevirmeleri ve ondan nehyedildikleri halde riba almaları ve insanların mallarını haksız yollarla yemeleri sebebiyle aslen onlara helal kılınmış olan güzel şeyleri onlara haram kıldık ve onlardan küfredenlere elim bir azab hazırladık⁵ (*Kur'an*, Nisa, 160-1). Bu ayetler,

Yahudilerden, onların yaptıklarından ve buna mukabil hak ettikleri cezadan bahsetmektedir⁶ (Özsoy, İsmail, (1994). s.66).

Üçüncü ayet; Ey inananlar! Kat kat arttırılmış olarak faizi yemeyin, Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.

Faizi kesin olarak yasaklayan ilk ayet budur. "Yemeyin" ifadesiyle yasak nihai gayesine ulaşırken, tabir olarak "faiz yemek" ifadesinin seçilmesi yasağın şiddetini göstermektedir⁷ (Özsoy, İsmail, (1994) s.68).

Dördüncü ayet; Faiz yiyenler kendisini ancak şeytan çarpmış kimseler gibi kalkacaklardır, bu onların 'Alışverişte faiz gibidir' demeleri yüzündendir. Oysa Allah alışverişi helal faizi haram kılmıştır. Kendisine rabbinden öğüt erişip faizden vazgeçen kimseye gelince, bundan önce aldığı onundur ve işi Allah'a kalmıştır. Faiz'e tekrar dönenler ise cehennemlik olarak orada ebedi kalacaklardır. Allah, faizi mahveder, sadakayı ise arttırır, Allah hiçbir günahkâr ve koyu inkarcıyı sevmez. İman edip, yararlı işler işleyen, namaz kılan ve zekat verenlerin rableri nezdinde mükafatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur ve üzülmeceklerdir. Böyle yapmazsanız, Allah ve peygamberi tarafından açılacak bir savaş ile karşı karşıya kalacağınızı bilin. Faiz almaktan tövbe ederseniz, ana sermayeniz sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş, ne haksızlığa uğramış olursunuz. Borçlu sıkıntıda ise genişliğe kavuşmasını bekleyin. Bununla beraber, eğer bilerseniz, alacağınızı bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır⁸ (*Kur'an*, Bakara,275-80). Bakara suresindeki 275'ten 280'e kadar olan bu 6 ayet faiz hakkında nazil olan son ayetlerdir⁹ (Özsoy, İsmail, (1994). s.75). İslâm'da ve önceki semâvî dinlerde, fâizcilik, üretime dayalı olmayan, emek veya ticaret riski de bulunmayan bir haksız kazanç yolu sayılarak yasaklanmıştır¹⁰(www.islamikariyer.com). Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da faize karşı konulan hükümlere rastlanmaktadır. Faizin yasaklanma sebepleri olarak kitaplarda şunlar yer almaktadır¹¹ (Özsoy, İsmail, (1994). s.45).

- Faiz karşılığı olmayan bir mal iktisabıdır.
- Faiz insanlarda ki fazilet duygularını köreltir, ictimai yardımlaşmayı felce uğratar.

- Faiz insanları ticaret, zanaat ve ziraat gibi iktisadi hayatın esasları olan faaliyetlerden alıkoymaz.
- Genellikle borç verenler zengin, alanlar fakirdir. Faiz fakirlerin zararına işler.
- Faizin meşruiyeti her zaman tartışıldığından, faizle geçinenlere iyi gözle bakılmaz.
- Faiz, borçluların ferdi hürriyetlerini yok eder, en azından sınırlar ve daraltır.
- Faiz bu yolla para kazananların mallarına ve canlarına zarar verir.
- Faiz insanı cimri, bencil, menfaatçi, haris ve fırsatçı yapar.
- Zenginler ile fakirler arasında sınıf çatışmasına yol açar.
- Faiz devletleri çökerten, imparatorlukları yıkan ve milletleri mahveden sebeplerin başında gelir.

Yukarıda ki maddelerde de görüldüğü üzere faizin yasaklanma sebeplerinin başında sosyal hayatta verdiği zararlar gelmektedir.

İslam'da faizin tanımı bir mal veya maddi kıymetin aynı cins maldan daha fazlasını geri almak suretiyle borç verilmesi şeklinde yapılmıştır. Bir işlemde faizin gerçekleşmesi için değiş tokuş gerçekleşen mallar birbirinin aynı cinsten olmalıdır. Eğer takası gerçekleşen mallar farklı cinsten ise bu işlem ticarete girer. Örneklendirmek gerekirse, bir çiftçi borç verdiği on kilo buğday karşılığında on bir kilo buğday geri alırsa, aradaki bu bir kilo faiz kazancı olur. Fakat on kilo buğday karşılığında herhangi bir miktar mısır alırsa bu bir ticari işlem niteliği taşır.

1.2.1.1. Faiz – Kar Payı Ayrımı

İslami finans üzerine en büyük soru işaretinin ne olduğunu araştırırsak hiç şüphesiz ki karşımıza faiz olmadan nasıl getiri elde edileceği sorusu çıkacaktır. Kimileri faiz ve kar payı arasında hiçbir fark olmadığını, kar payının sadece bir kelime oyunu olup aslında katılım bankalarının da faiz dağıttığını söylüyor olsa da, aslında faiz ve kar payı arasında birçok fark vardır. Faiz ve kar payı arasında ki

farklar, bu iki olgunun mantıklarından kaynaklanmaktadır. Faiz, borç verilen bir değeri daha fazlasıyla geri alma mantığı üzerine kuruludur. Bir miktar para borçlanır ve daha fazlasını geri ödersiniz. Kar payında ise bir ortaklık veya ticaret söz konusudur. Ortaklık sonucu elde edilen karın, iş başlarken anlaşılan oranlarda pay edilmesi veya bir malın peşin fiyatı üzerine kar eklenerek taksitli olarak satılması söz konusudur. Faiz sisteminde elde edilecek getiri kesinken, kar payı sisteminde iş veya vade sonunda elde edilen kar üzerinden paylaşım gerçekleşir. Kar payının en belirgin ve ikna edici özelliği ise, zarar oluşması durumunda, zararın da paylaşılıyor olmasıdır. Eğer ki banka faaliyetleri sonucunda zarar ederse, bu zarar müşterilerin ortaklık payları derecesinde kendilerine yansıtılır. Bu durumda mudilerin bankaya yatırdıkları mevduatları eksilmeye uğrayabilir. Faiz sisteminde getiri garantiz varken, kar payı sisteminde zarar etmeniz mümkündür. Yani risk paylaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, katılım bankalarının kar payı oranlarının konvansiyonel bankalarda ki faiz oranlarına benzerlik gösterdiği doğrudur. Fakat bu sürdürülen faaliyetlerin aynı olduğunu göstermemektedir. Benzerliğin nedenine gelince; katılım bankaları murabaha işlemlerinde uygulayacakları kar payı oranlarını belirlemede serbesttirler ve müşterileri cezp edebilmek açısından piyasanın genel seyrine göre fiyatlar verilmektedir. Yani konvansiyonel bankaların verdiği kredi faiz oranlarıyla benzer oranlar belirlenmekte ve murabaha işlemlerinde bu oranlarda kar marjı uygulanmaktadır. Mudilere dağıtılan kar paylarında ki benzerlik ise yine bu sebepten kaynaklanmaktadır. En nihayetinde konvansiyonel bankalarda kar etmeyi planladıkları oran ve genel piyasa durumuna göre mevduat faizlerini belirlemektedir. İki bankacılık türünde de mevduat oranları kredi oranlarından biraz düşük olmaktadır. Fark ise; konvansiyonel bankalar mevduata verecekleri faizi önceden belirleyip kredi faizlerini buna göre endekslerken, katılım bankaları murabaha işlemlerine uygulayacakları kar paylarını önce belirler ve mevduat getirileri dönem sonunda belli olur.

1.2.2. İşlemlerin İslami Kurallara Uygun Olması

İslami finansmanda dikkat edilmesi gereken başlıca durumlardan biri, konusu geçen işlemin islami kurallara uygun olmasıdır. İslami finans kuruluşları hiçbir

şekilde islami kurallara aykırı düşen faaliyetlere destek olamaz. En yaygın ürünün fon kullandırımı olmasından dolayı bunun üzerinden örnek vermek gerekirse, islami kurallara ters düşen alkol, uyuşturucu, tütün vb malların fonlanması yasaktır. İslami finans ilkeleri çerçevesinde kumar ve fuhuş gibi yine islama aykırı düşen olguların gerçekleşmesini direkt olarak sağlayacak veya gerçekleşmesine aracılık edecek her türlü finansman yasaklanmıştır. Bu esası daha geniş şekilde ele alacak olursak; bir katılım bankası, içinde kumarhane de bulunan bir otel projesinin inşası için finansör olmaz. Veya sigara üretimi yapan bir fabrikanın herhangi bir ihtiyacını karşılamak için aracı olmaz. Bir faizli bankaya teminat mektubu veremez.

İşlemlerin İslami kurallara uygunluğu konusunu kredi işlemlerinin dışında de ele alabiliriz. Mesela bir katılım bankası piyangodan kazanılan ikramiyeyi mevduat olarak kabul edemez. Kumar, hırsızlık, kaçakçılık vb durumlarla sahip olunan paralarda yine katılım bankalarının kabul etmemesi gereken türden gelirlerdir. Bu gelirlerden bazıları kanunla da yasaklanmıştır. Fakat burada asıl anlatmak istediğim; bu gelirlerin kanunca kabul edilse bile faizsiz finans sisteminin bu gelirleri kabul etmeyeceğidir.

Bu ilke, yüzeysel bir bakışla yetinip yasakların asıl nedenini göz ardı etmemek gerekir. Yasaklanan işlemlerin yasaklanma sebebi, en başta da belirttiğim gibi işlemin islami kurallar dışındaki işlerin gerçekleşmesini direk olarak sağlıyor veya aracılık ediyor olmasıdır. Örneğin, üzüm islami kurallara göre uygun görülen, tüketilmesinde herhangi bir sakınca bulunmayan bir yiyecektir. Dolayısıyla ticaretinde de herhangi bir sakınca görülmemektedir. Fakat bir şarap üreticisine üzüm satılması islam kurallarınca yasaklanmıştır. Bu örnekte de tekrar gördüğümüz üzere, önemli olan işlemin veya ticaretin kendisi değil doğurduğu sonuçlar itibarıyla islami kurallara uygunluğudur.

1.2.3. Kar- Zarar Ortaklığı Esası

İslami finans sisteminde işlemler ortaklık usulüncü gerçekleşir. Bu esasa bağlı olarak, her işlem iki veya daha fazla taraf arasında ki bir ortaklık ilişkisi olarak ele alınır. İş sonucunda ortaya çıkan kar veya zarar işin başında anlaşılabilir oranlarca

paylaşılır. Bu esas, konvansiyonel sistemle faizsiz finans sisteminin en temel farklarından biridir. Aslında sistemin neden faizsiz finans olarak anıldığıının en net açıklamasıdır. Faizsiz sistem de ortaklık ilişkisi oluşturulup oluşan kar veya zarar paylar çerçevesinde paylaşılırken, konvansiyonel sistemde bir taraf borç verip karşılığında daha fazla miktarda parayı talep eder. Faizsiz sistemde iki tarafta riske ortakken, faizli sistemde borç veren hiçbir şekilde mesuliyet kabul etmez ve belirlenen miktarı her türlü durumda geri talep eder. Borç alanın bu parayı nasıl kullandığını da sorgulamaz.

Katılım bankalarının zarar etmiyor olmaları akıllarda soru işareti bırakan, önemli konulardan birisidir. Katılım bankalarının da diğer bütün ticari kuruluşlar gibi zarar etmesi mümkündür. Bu meseleye katılım bankacılığı olarak değil bankacılık sektörünün genelini ele alarak bakarsak, bu durumun aslında katılım bankalarına özel olmadığını görürüz. Katılım bankaları da, müşteri ve proje değerlendirme süreçlerinde konvansiyonel bankalar gibi çalışmaktadır. Fon aktarılabacak müşteriler merkez bankasının da dahil olduğu sıkı bir istihbarat ağıyla takip edilmektedir. Borç ödeme konusunda geçmişte sorunlar yaşayan veya gelecekte sorun yaşamaması muhtemel kişilere fon sağlanmamaktadır. Bu denetimlere rağmen kimi müşterilerle sıkıntı yaşıyor olsa da, kar edilen müşteri oranı yüksek olduğundan, havuzda toplanan kar karşılaşılan zarardan fazla olmakta ve banka kar etmeyi sürdürmektedir.

1.2.4. Varlığa Dayandırma Esası

İslami finans ilkeleri çerçevesinde, bir işlemin gerçekleşmesi için, ortada mutlaka bir mal veya hizmet bulunmalıdır. Herhangi somut bir mal veya hizmet karşılığında gerçekleşmeyen işlemler bu sisteme uygun değildir. Özellikle fon kullanma süreçlerinde bu ilkeyle her seferinde karşılaşırız. Konvansiyonel bankacılıkta kredi kullandırımı için ortada herhangi bir mal bulunması şartı aranmaz. Kredi başvurusu sonucu müşterinin hesabına ilgili miktar yatırılır ve karşılığında belirlenen faiz oranıyla geri ödemeler alınır. Faizsiz finans sisteminde ise müşterinin kredi kullanabilmesi için mutlaka bir mal veya hizmet işleme konu olmalıdır. Müşteri kullandığı fonu mutlaka önceden belirlenen bir mal veya hizmeti almak için kullanmalıdır ve kreditör kurum bunu takip etmekle yükümlüdür. Bu ilke gereği

müşteri, bir başka borcunu kapatmak amacıyla faizsiz finans kurumlarından fon kullanamaz.

1.2.5. Aşırı Bilinmezlik (Spekülasyon, Belirsizlik ve Yetersiz Bilgiden Yararlanma) Yasağı

İslam ticari ve finansal işlemlerde belirsizlik içeren anlaşmaların yapılmasını yasaklamıştır. İslam yapılan sözleşmelerde belirsizliğin mümkün olan seviyede giderilmesini şart koşar. Bu ilkenin varoluş nedeni; ortada ki belirsizliğin daha sonra yol açması muhtemel bulunan sorunların önüne geçmektir. Ortada ki belirsizlik bir tarafın haksız kazanç sağlamasına, alıcıya istediği malı teslim etmemesine ve benzeri durumların oluşmasına neden olabilmektedir. Günümüzde bu gibi durumlar nedeniyle birçok cinayete ve kötü durumlara şahit olmaktadır. İslam, bu gibi durumların oluşmasının önüne geçmek amacıyla ticari ve finansal işlemlerde satılan mal, mal bedeli, ödeme zamanı gibi unsurların açıkça belirlenmesini şart koşar.

1.3. Finansman Modelleri

İslami finans sisteminde finansmanın gerçekleşmesi ortaklığa veya ortada gerçek bir ticari işlemin varlığına bağlıdır. Ortaklık, sistemin kalbidir diyebiliriz. Aslına bakarsak, finansman kelimesi bu sistemi tam olarak karşılamamaktadır. Sistem finansman ihtiyacını karşılamaktan çok, ortak proje girişimi olarak düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır. Bu kavramın üstünden, özellikle ürünlere değinirken, daha açıklayıcı şekilde geçeceğiz. Şimdilik islami finans sisteminde ki ortaklık şekillerine göz atalım.

1.3.1. Murabaha

En basit tanımıyla taksitli alım -satım işlemidir. Satıcı ortada ki malı aldığı fiyatın üzerine karını ekler ve alıcıya taksitli olarak satar. Murabaha basit bir taksitli ticaret olmakla beraber, islami finansın ilkelerine uygunluğu esastır. Murabahada en

çok dikkat edilmesi gereken islami finans ilkesi; işleme konu olan malın satıcı tarafından alındığı fiyatın alıcı tarafından da biliniyor olması, eklenen kar miktarının ve ödeme zamanlarının açıkça ve kesin şekilde belirlenmiş olup iki tarafça da onaylanmış olmasıdır. Aksi takdirde işlem islami sınırların dışına çıkar ve islam kanununca geçerliliği yoktur.

Murabaha üzerine günümüzde bazı tartışmalar gerçekleşmektedir. En yoğun tartışma, kar miktarının islamca sınırlandırılmamış olmasıdır. Malın ilk fiyatı ve kar miktarını iki tarafın da açıkça bilmesi gerekliliği, satıcının fahiş kar marjlarıyla çalışmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Alıcının malın ilk fiyatını bilmiyor olması satıcı tarafından rahatça manipüle edilebilmesine imkan sağlayacaktır. Bu nedenle islam hukuku alım-satım işlemlerinde her şeyin açıkça belirtilmiş olmasını emretmiştir.

Murabaha günümüzde alım- satım işlemi olmanın ötesine geçmiştir. Bir finansman aracı olarak murabahaya günümüz katılım bankacılığında araç kredileri ve mortgagede sık olarak rastlamaktayız. Araç kredilerinden örnek verirsek; banka satın aldığı aracı, anlaşılan vade farkını fiyata eklemek ve ödeme zamanlarını belirlemek suretiyle müşteriye satmaktadır. Böylece finansman murabaha yoluyla, islami kuralların dışına çıkılmadan gerçekleştirilmektedir.

1.3.2. Mudarabe

Mal ve emek ortaklığı demektir. Mudarabe’de bir ortaklık söz konusudur. Bir taraf sermayesiyle, diğer taraf emek, bilgi ve tecrübesiyle ortaklığa katılır. Ortaklığa sermayesiyle katılan taraf rab-ul-mal (mal sahibi) olarak anılır. Diğer taraf ise mudarib olarak anılır ve işin yönetimi ve icrasını da üstlenir. İşin sonunda ortaya çıkan kar veya zarar ortaklarca işin en başında anlaşıldığı şekilde paylaşılır. Bu paylaşım tamamen iki tarafın anlaşmasına bağlıdır. Mudarabe’de islam hukukuna uygunluk açısından dikkat edilmesi gereken en önemli husus, işin en başında hiçbir şekilde belirli bir miktarda getiri üzerinde anlaşılmamış olmasıdır. Böyle bir anlaşma islam hukukuna göre işi ortaklık formundan çıkarmaktadır. Ortaklıkta esas olan,

ortaya çıkan kar veya zararın pay sahipleri tarafından payları miktarında bölüşülmesidir.

1.3.3. Muşarake

Muşarakede de mudarabe gibi ortaklık söz konusudur. Muşarakede her iki tarafta ortaya hem sermaye hem de emek ve ustalığını koyar. İşin sonunda kar ve zarara bütün ortaklar önceden anlaştıkları oranda ortaklırlar. Her bir ortağın ortaklığa katkısı farklı olacağından karın dağıtımında farklı oranlarda olması doğaldır. Sermayeler farklı olduğu halde alınan pay eşit, sermayeler eşit olmasına rağmen de edinilen kar miktarı farklı olabilir. Kar dağıtımının belirlenmesinde tarafların rızası gerekmektedir.

Günümüzde muşarake yaygın olarak uygulanmamaktadır. Bunun nedeni muşarakenin tamamen güvene dayanıyor olmasıdır. Uygulayıcılarının katılım bankaları olması ve bankaların güvene dayalı iş yapmaması, sistemin uygulanmasının önünde engel olmaktadır.

Muşarakede kar dağıtımında atlanmaması gereken bir husus vardır. Ortaklığa emeğini koyan taraf bu emeği karşılığında önceden belirlenen miktarda payını alır. Daha sonrasında sermayedar taraflar sermayeleri oranında kalan karı bölüşürler.

1.3.4. İcare

Kelime anlamı olarak Türkçede ücret olarak karşılık bulmaktadır. Günümüzde leasing olarak bilinen kiralama sistemiyle aynı şekilde çalışmaktadır. Kiralanan malın mülkiyeti el değiştirmez. Kiralayan müşteri maldan faydalanması karşılığında bir ücret öder.

İcare orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemidir. Kiraya veren mal sahibi ve kiracı arasındaki akit üzerine kurulan bir ilişkidir. Belirsizliğin olmaması ilkesince kira sözleşmesinde kira miktarı ve süresi açıkça belirlenmiş olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ SİSTEMİN ETKİLERİ

Faiz hakkında bugüne kadar birçok şey söylenmiş, teori üretilmiş ve kutsal kitaplarda ki ayetler hakkında da birçok yorum yapılmıştır. Birçok iktisatçı, din adamı, sosyolog ve filozof faiz hakkında düşüncelerini dile getirmiş, fakat faiz hakkında halen ortak bir noktada buluşulamamıştır. Bütün ilahi kitaplarda faizle ilgili ayetler yer almakla birlikte, genel yargı bütün dinler tarafından faizin uygun görülmediği üzerinedir. Faizin uygun görülmemesinde en başlıca neden toplumsal açıdan yol açtığı sorunlardır.

Faizi din ve ahlak açısından tahlil eden ilkçağ filozofları faize şiddetle karşı çıkmışlardır. Plato ve Aristo faizi mahkûm eden düşünürlerdir. Çirkin bir kazanç yolu gördükleri faiz, onlara göre, toplumda ödünç veren zenginlerle ödünç alan fakirleri karşı karşıya getirerek devletin selametini tehlikeye atar¹² (Özsoy, İsmail, (1994). s.30). Faizsiz sistemin etkisini anlayabilmek açısından, faizin ol açtığı durumlara değinmek en verimli yol olacaktır.

Faiz, hayatlarını birikimlerinden elde ettikleri gelirle idame ettirip üretime herhangi bir katkı sağlamayan bireyler üretir. Bu durum da üretimin en önemli bileşeni olan işgücünün ekonomik sistemin dışında kalması anlamına gelir.

Yatırımcılar, faiz getirilerinin altında getiri bekledikleri projeleri gerçekleştirme konusunda isteksizleşirler. Çünkü yatırımcıların asıl amacı sürdürdükleri projelerden kar elde etmektir ve projeden beklenen getiri faiz getirisinin üstünde değilse, projenin riskini almak ve emek harcamak mantıksız hale gelecektir. Buda üretimin düşmesine sebep olacaktır. Düşen üretim ise direkt olarak kalkınma hızının düşmesine sebep olacaktır.

Faizli sistemin üretim ve kalkınma üzerinde negatif etkisi bulunduğunu söylemiştik. İlk bakışta, üreticinin bu yolla desteklenip kalkınmanın hızlandırılabilceği fikri uyansa da, bu sistem uzun vadede ekonomiyi içinden

çıkılamayacak karışıklıklara itmektedir. Bu durumun günümüze en yakın örneği 2009 global krizidir. Faiz gerçekte var olmayan değer oluşmasına neden olmaktadır. Sisteme giren her birim değer, elden ele dolaşırken, faiz getirisiyle somut bir karşılığı olmadan artış sağlamaktadır. Bu da Dünya üzerinde ki toplam emisyon miktarının kat kat üstünde kaydi değer, yani bir balon oluşmasına neden olmaktadır. Daha açık anlatımıyla; Dünya üzerinde ki toplam borç miktarı, toplam varlık miktarını aşmaktadır. Giderek şişen bu balon patladığında, yatırımcıların nakit akışını bozarak, özellikle küçük çaplı, yatırımcının iflasını hazırlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI

İslami finans denilince, akıllara gelen en yaygın kurumlar katılım bankaları oluyor.

Katılım bankaları bireysel yatırımcı ve tasarruf sahiplerinin islami finans sistemine giriş kapısı niteliğindedir. İnançları gereği varlıklarını faiz getirisi karşılığında değerlendirmek istemeyen kişilerin yatırım / tasarruflarının finansal sisteme girişini sağlayan katılım bankaları, varlıkları bazı tartışmalara yol açıyor olsa da, finansal sisteme kimsenin inkar edemeyeceği büyüklükte katkı sağlamaktadır.

Katılım bankası ismi, sistemin temelini oluşturan katılım mantığından türemiştir. Katılım bankaları katılım usulüne göre, daha açık anlatımla ortaklık ve ticarete dayalı olarak çalışırlar. Katılım bankalarına mevduatlarını yatıran müşteriler artık bankanın ortağıdır. Biriken fonlar, ticaret ve ortaklık usulünce ve islami sınırlar içerisinde ki ticaret ve ortaklık tanımlarına uygun olarak, reel sektörün gelişimine katkıda bulunacak şekilde, mal – hizmet üretimi ve ticari işlemlerin gerçekleşmesi için bireysel veya tüzel kişilere plase edilir. Ticari usulde “murabaha” ile “icare”, ortaklık usulüde de “mudarabe” ve “muşareke” formları karşımıza çıkıyor. Daha önce islami finans sisteminde finansman şekilleri olarak karşımıza çıkan bu araçlardan ortaklığa dayalı olanlar, çok düşük ihtimalle rastlanabilir olsa da, günümüzde görülmemektedir. Bunun nedeni her ortaklığın taraflar için yeni sorumluluklar ve riskler taşımasıdır. Verimlilik ve karlılık terimlerinin önemlerinin zirvesinde olduğu günümüzde de hiçbir profesyonel yöneticinin bu ek maliyetleri göze almayı aklının ucundan bile geçirmeyeceğini biliyoruz.

Katılım bankaları birçok sürecinde, müşteriye bakan yönüyle, konvansiyonel bankalardan pek farklı görünmemektedir. Özellikle mevduat ve kredi işlemlerinde müşteriler herhangi bir konvansiyonel bankayla karşılaştırıldığında neredeyse aynı süreçlerden geçmektedirler. İşin iç yüzünü incelediğimizde, birbirinin aynı görünen

bu süreçlerin çok küçük fakat bir o kadarda önemli noktalarda birbirlerinden ayrıldıklarına şahit olmaktayız. Bu farklar islami finansın ilkeleri olarak işlediğimiz farklardır. Bahsettiğimiz ayrımın en başında faiz – kar payı ayrımı geliyor. İslami finansın en kritik ilkesi olan faiz, İslam dininde sert kurallarla yasaklanmıştır. Bu nedenle katılım bankaları hiç bir suretle faiz veya benzeri getiriler karşılığında mudilerinden herhangi bir varlık talep edemez. Bunun yerine ortaklık esasına dayalı olarak, ortaklık sonucu ortaya çıkan kar veya zarar üzerinden pay dağıtımı gerçekleştirilir. Kar payı ve faizden farklarını ilerleyen bölümlerde tekrar ele alacağız.

3.1. Katılım Bankalarının İşleyişi

Katılım bankaları da konvansiyonel bankalarda olduğu gibi atıl durumda bulunan serveti, ekonomik döngü içerisine entegre etmeyi amaçlamakta ve bunun için mevduat toplayıp değerlendirilmek üzere dağıtmaktadır. Katılım bankaları, tamamıyla faize dayalı repo, tahvil ve bono gibi ürünler haricinde bankacılık sisteminde ki bütün ürünleri yelpazelerinde barındırmaktadır.

Önemi gereği sürekli tekrar ettiğimiz üzere Katılım Bankaları ortaklık usulüne göre çalışır. İslami sisteme uygun geliştirilen ortaklık sistemlerini buraya kadar banka ve müşteri olmak üzere iki taraflı ele almıştık. Bir bankanın binlerce mudisi ve bankadan fon kullanmış bulunan proje ortağı olduğundan yola çıkarak düşündüğümüzde mesele daha karmaşık bir hal almaktadır. Burada ortaklığın yapısı akıllara soru işareti olarak takılmaktadır. Banka bütün müşterilerle ayrı ayrı ortaklık mı kuruyor? Bankanın bütün müşterilerle ayrı ortaklık kurması fikri birçok farklı soru işaretini de beraberinde getirecektir. Bu durumda bankanın, fonu plase ettiği projelerle mevduat sahiplerini eşleştirmesi gerekecektir. Kimi projeler bir mudi ile eşleştirebilirken kimileri birkaç mudiye beraber verilecektir. Bir mudi birden fazla projeye ortak olabilirken kimileri projenin bir kısmına ortak olacaktır. Kimi mudiler

ise munzam karşılıkları ve bankanın elinde ki atıl fonlar nedeniyle herhangi bir projeye ortak olamayacaktır. Bu durumda banka mudiler ve projelerin kayıtlarını tutup otomatik parametreleri yürütürken bir de bütün bu eşleşmeler için ayrı kayıt tutup her bir eşleşme için manuel parametreler tanımlamak zorunda kalacaktır. Bu seçenek bankanın verimli çalışmasının önünde büyük bir engel teşkil ederken, her mudinin farklı getiri elde etmesine, kimisinin ise getiri elde edememesine, hatta banka kar ederken zarar etmesine neden olacaktır. Diğer seçenek ise havuz sistemi olarak bilinen ve günümüz islami finans dünyasının tamamında kabul edilmiş olan sistemdir. Havuz sistemi bankayı, mudileri ve proje ortaklarını bir bütün olarak ele alır. Banka topladığı bütün fonu havuzda biriktirir ve proje ortaklarına bu havuzdan dağıtım yapar. Dönem sonunda bankanın bütün faaliyetlerinden elde edilen net kar - zarar ortaklığın kar – zararı olarak kabul edilir. Ortaklığın kar – zararı mudilere ve bankaya ortaklığa katkıları oranında ve ortaklığın başında ki anlaşma şartlarınca geri dağıtılır.

3.2. Danışma Kurulu

Katılım Bankaları iç yapıları itibariyle konvansiyonel bankalardan büyük farklılık göstermemektedir. Her kurumun yapısında yönetim anlayışlarında ki çeşitlilik nedeniyle farklılıklar bulunması tabii ki doğaldır. Bu yönetsel farklar dışında Katılım Bankalarına özel bir fark danışma kuruludur.

Katılım Bankalarına özel birimler olan danışma kurulları, bankacılığın teknik yönüyle ilgilenmezler. Danışma kurullarının amaçları, bankanın faaliyetlerinin islami kurallar çerçevesinin dışına çıkmamasını sağlamaktır. Danışma kurullarının banka yönetimi üzerinde yaptırım gücü bulunmamaktadır. Danışma kurulları sadece yürütülen faaliyetlerin islami kurallara uygunluğunu denetlemek ve islami kurallar dışına çıkılan uygulamalarda gerekli uyarıları gerçekleştirmekle yükümlüdür.

İslami finans sisteminin özünde ki ilkelere bağlı kalabilmesi açısından hayati önem teşkil eden danışma kurulları, başta İslam hukuku olmak üzere İslami yönde bir çok konuya hakim kişilerden oluşmaktadır. Çoğunlukla Arap ülkelerindeki İslamiyet üzerine eğitim veren üniversitelerde tahsil görmüş olan danışma kurulu üyeleri, alanlarında da kendini kanıtlamış kişiler olmaktadır. Kararlarının resmi yaptırım olmamasına rağmen alınacak kararlar üzerinde büyük etkileri bulunması, danışma kurulu üyelerinin alanlarında ki tahsilleri ve uzmanlıkları büyük önem taşımaktadır.

3.3. Dünya'daki Durum

İslami bankacılık 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve bugüne kadar gelişerek gelmiştir. Yaklaşık 60 senelik bu dönem içerisinde İslami finans en büyük çıkışını 70'lerden sonra yaşadı. 1973 te yaşanan petrol kriziyle beraber petrol fiyatlarını aşırı şekilde yükselmesi, petrol zengini Arap ülkelerinin gelirlerini çok büyük derecede artırmıştı. Gelirde ki bu artışla beraber İslam dünyası da elindeki fonları yönetebilmek adına yeni arayışlara başladı. Bu arayış sonucu İslami Arap ülkeleri İslama uygun finans sistemine ağırlık vererek bu sistemin gelişimini hızlandırdılar. Krizin başlamasından 2 ay sonra Suudi Arabistan, Türkiye, Kuveyt, Libya, BAE, İran ve Mısır'ın önderliğinde, üye ülkelerin ekonomik gelişimini İslami kurallar çerçevesinde sağlayabilmek amacıyla İslam Kalkınma Bankası kuruldu. İslam kalkınma bankası bugün 56 üye ülke ve Fas, Malezya, Kazakistan ve Senegal'de ki bölgesel ofisleri ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Özellikle İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla yerel faizsiz bankaların kuruluşu da tetiklenmiş oldu. Dünyada faizsiz bankacılık yapan 75 ülkede, 300 banka ve yaklaşık 250 bin çalışan bulunmaktadır¹³(www.tkbb.org.tr). 2010 yılı itibariyle dünyada İslami finansın büyüklüğünün 1 trilyon dolara ulaştığı tahmin edilmektedir¹⁴(www.ekotrent.com).

Günümüzde İslami bankacılıkta yerel olarak Malezya ve Kuveyt ile Bahreyn'in önderliğinde Körfez ülkeleri başı çekmektedir. Pakistan, İran, Mısır, Hindistan,

Endonezya gibi Müslüman ülkeler de islami finansta büyük paya sahip bulunmaktadır. İslami finans ulaştığı büyüklük sonucu Avrupa ve Amerika'nın da konuya ilgi duymasına neden olmuştur. Dünya üzerinde sürekli yeni pazar arayışında bulunan bu ülkeler islam dünyasının elinde ki fonları kullanabilmek amacıyla faizsiz bankacılık modellerini taklit etmeye başladılar. Yakın zamanda global üne sahip HSBC ve City Bank'ın faizsiz bankacılık modeliyle faaliyetlere başlaması, islami finansın bugün edindiği pozisyonu gözler önüne sererek, hepimize daha iyi anlamamızda yardımcı oluyor.

3.4. Türkiye'deki Durum

Türkiye'de katılım bankacılığı daha büyük oranda bireysel sektör dışında ki alanlarda başarıyı yakalamış görünüyor. Bu durumun en başlıca nedeni, bireysel bankacılıkta işlem adediyle paralel artış gösteren kontrol zorluğunun doğurduğu islami ilkelere uygunluğun denetlenmesinde yaşanan güçlüktür. Daha çok bireysel müşteri daha çok müşteri temsilcisi ve denetleyici mekanizma demektir. Daha çok çalışan ise ilkelerin uygulanması konusunda daha fazla kontrol gerekliliği getirir. Bu da bankaya ek maliyet demektir. Ayrıca havuza aktarılacak, islami hukuka uygun olmayan en küçük miktarda paranın bile, yine islam inancına göre, bütün ortakların gelirini kirletiyor olması özellikle danışma kurullarının uygunluğundan geçme konusunda birçok bireysel ürün projesine zorluk çıkarmaktadır. Bireysel sektöre yönelik ürünlerde yaşanan bir diğer sorun da

piyasada ki rekabet. Katılım Bankaları ticaret veya ortaklık usulünce çalışmaları gereğince, birçok süreçte hız ve verimlilik açısından konvansiyonel bankaların gerisinde kalmaktadır. Bu da doğrudan rekabet gücünü ve piyasa payını azaltmaktadır. Bu nedenlerle uzun zaman boyunca ticari krediler ve kurumsal müşterilere yönelik ürünlere odaklanan Türk Katılım Bankaları, son yıllarda çıkardıkları ürünler ve çalışmalarıyla bireysel sektörde de ağırlıklarını artırmaya devam etmektedirler.

Katılım Bankacılığı Türkiye'ye özel finans kurumları adı altında giriş yaptılar. Türkiye'de kurulan ilk özel finans kurumu 1985'te kurulan ve daha sonra Family Finans adını alan Faisal Finans kuruluşudur. Bunu yine 1985'te kurulan Al Baraka Türk, 1989'da kurulan Kuveyt Türk, 1991'de Anadolu Finans ve 1995'te İhlas Finans izlemiştir. Son kurulan özel finans kurumu ise 1996'da Asya Finans olmuştur. Özel finans kurumu olarak çalışan kurumlar, 1999 yılında gerçekleşen bir düzenlemeyle banka statüsüne geçmişlerdir. 2010 yılı itibariyle Türkiye'de 4 katılım bankası faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar; Kuveyt Türk, Bank Asya adını alan Asya Finans, Al Baraka Türk ve Family Finans ile Anadolu Finans'ın birleşmesiyle oluşan Türkiye Finans'tır.

Aktif büyüklük olarak 2009 yılı itibariyle 33 milyar TL nin üstüne çıkan 4 katılım bankası 4,5 milyar TLye yaklaşan özkaynaklarıyla Türk bankacılığında ki paylarını da %4 ün üzerine taşımışlardır. 27 milyar TLye yakın fon toplamış ve 25 Milyar TL sini kullandırmışlardır. 560 şubeye ulaşan 4 banka 12,000 e yakın çalışanı istihdam etmektedir¹⁵(www.tkbb.org.tr).

3.5. Ürünler

3.5.1. Kredi Kartları

Kredi kartları bugün, özellikle bireysel sektörde, bankaların en önemli ürünü haline gelmiş hatta markalaşarak banka isimlerinin de önüne geçmiş durumdadır. Piyasada ki bu önemine rağmen kredi kartları katılım bankalarının kanayan yaraları olmaya devam etmektedir.

Tekrar tekrar üzerine basarak değindiğim gibi; katılım bankalarının en önemli ilkesi kesinlikle faizle iş yapmamaktır. Bankaların kredi kartlarından direkt olarak kazandığı gelirlerin neredeyse tamamının gecikme faizlerinden oluştuğunu hatırladığımızda, katılım bankalarının neden kredi kartlarında biraz geriden geldiklerini anlamak çok daha kolaylaşmaktadır. Bu durumda kredi kartları katılım bankaları için gelir kaynağı olmaktan çıkmaktadır. Günümüz kredi kartı sektöründe en büyük rekabet faktörünün taksit sayısı olması da katılım bankalarına öldürücü darbeyi vuruyor. İslami finans usullerince taksit ancak murabaha formunda gerçekleşebiliyor. Murabahada bankanın ürünü alıp müşteriye vade farklı olarak satması söz konusuydu. Ve işlem gerçekleşmeden önce bankanın duruma müdahil olması gerekmektedir. Kredi kartına taksit sürecinde bankanın işleme müdahil olması süreci zorlaştıran ve ödeme süresini uzatan bir durumdur. Örnekle açıklamak gerekirse; bir mağazadan aldığınız ürüne, katılım bankalarından aldığınız kredi kartıyla taksit yaptırmak istediğiniz de, öncelikle bankayı durumdan haberdar etmeniz ve gerekli vekâlet işlemlerini tamamlamanız lazım. Ardından banka ile vade farkı oranında anlaşıp gerekli onayları karşılıklı olarak almanız gerekmektedir. Bu süreç ise günümüz dünyasında çoğu tüketicinin nezdinde zaman aldığı düşünülerek zor olarak düşünülmektedir. Yeni teknolojik gelişmelerle bu hususta SMS (short message service) yolu ile hızlı hareket edilse de hala istenen düzeylere ulaştığı söylenemez. Bu nedenle faiz hassasiyeti çok yüksek seviyede bulunan kişiler dışında çoğu insan katılım bankalarının kredi kartlarını tercih etmeyi düşünmemektedir.

Katılım bankalarının kredi kartlarında yaşadığı en önemli sıkıntılardan bir diğerinin geciken ödemelerle ilgili olduğu görülüyor. Geciken ödemelerden hiçbir şekilde gecikme faizi alınamayacağından katılım bankaları tahsilâtlarında büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Herhangi caydırıcı bir önlem alınmadığı takdirde insanlar borçlarını ödemekte isteksiz davranıyorlar. Daha çok da katılım bankalarına olan borçlarını ödeme listelerinin son satırlarına atıyorlar. Bu durumla, gecikme cezası gibi bir tedbir alınarak başa çıkılmaya çalışılmakta fakat gecikme cezası da özellikle danışma kurulları tarafından islami kurallara uygunluk konusunda tam onay alamamaktadır.

Yukarıda bahsettiğim nedenlerden ötürü katılım bankaları kredi kartı pazarında bugüne kadar etkili olamadı. Fakat son yıllarda katılım bankalarının da özellikle pazarlama alanında profesyonelleşmeye başlanmasıyla kredi kartı pazarında ataklarını da görüyor değiliz.

3.5.2. Tüketici Kredileri

Yine bir bireysel sektör ürünü olarak tüketici kredilerinde de katılım bankaları pazar şartlarından dolayı bazı zorluklar yaşamaktadır. Tüketici kredileri murabaha yöntemiyle gerçekleştirilmektedir. Kısaca tekrar edersek; banka müşterinin talep ettiği ürünü kendisi satın alıp üzerine vade farkı eklemek suretiyle müşteriye taksitli olarak satar. Bu süreçte banka hiçbir surette müşterisine nakdi ödeme gerçekleştirmez. Müşteriye nakdi bir ödeme yapılması ortada ki ilişkiyi ticaret sınırlarının dışına taşıyarak, islami olarak uygun olmayan hale getirir.

Katılım bankaları, faturalandırılan ve islami kuralları çiğnemeyen bütün alımları fonlayabilmektedir. Fonlama sürecinin sağlığı açısından katılım bankaları her işlemin faturasını sorgulamaktadır. Aksi takdirde ortada gerçekten bir alım – satım işlemi gerçekleşip gerçekleşmediğini ispatlamak imkansız olacaktır. Gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da; faturası kesilmiş olan her işlemin gerçekleşme garantisi olmamasıdır. İşlemin fiktif (sahte) olduğu banka yetkilisi tarafından anlaşıldığı anda, yetkili katılım bankacılığı ilkelerine göre bu işlemin hiçbir surette gerçekleştirilmemesi için gerekeni yapma yükümlülüğü altına girer.

Konvansiyonel bankalarda ki ihtiyaç kredisi, katılım bankalarında bulunmamaktadır. Nedeni ise ihtiyaç kredisinin nakit olarak müşteriye veriliyor olmasıdır. Ödenen nakdin geri dönüşü yine aynı cinsten, yani nakdi değer olacağından bu işlem faize girmektedir.

Katılım bankalarında tüketici kredisi süreci özetle şöyle işlemektedir. Müşteri almak istediği ürünü belirleyip, söz ile de olsa alımı gerçekleştirilmemiş olma şartıyla pazarlık yaptıktan sonra, ürünün proforma faturası ve gereken diğer belgelerle birlikte bankaya kredi müracaatında bulunur. Proforma fatura bedeli ve müşterinin talep ettiği ödeme vadesi üzerinden bir ödeme planı çıkartılır. Müşterinin ödeme planını kabul ediyor olması şartıyla başvuru talebi alınmış olur. Banka sistemine girişi yapılan kredi başvurusu, şube onayından geçtikten sonra ilgili birimlerin onayına sunulur. Bu onay sürecinde kredi dosyası risk yönetimi ve islami kurallar açısından incelenir. Dosya risk konusunda banka politikasına göre kabul edilir düzeyde ve islami kurallara uygun ise kredi onayı çıkar. Daha sonrasında banka müşteriye, talep ettiği ürünü banka adına teslim alması için vekalet verir. Vekâlet süreci artık telefon bankacılığı ile çok kısa sürede halledilmektedir. Kredi onayının çıkmasıyla beraber artık müşteri satıcıyla banka adına alım sözleşmesini gerçekleştirir. İlgili miktar satıcının hesabına aktarılır. Son olarak da müşteri borçlandırılarak bankadan müşteriye satış işlemi de gerçekleştirilmiş olur. Bu süreç sırasında banka satışa konu olan ürünü resmi olarak üstüne almamaktadır. Hem operasyonel yük hem de çift vergi sorunuyla karşılaşılmasından dolayı bu işlemler sadece söz ve güven usulüyle gerçekleşmektedir. Son olarak da müşteri belirlenen vadelerde bankaya geri ödemeleri gerçekleştirir.

3.5.3. Ticari Krediler

Ticari krediler islami finansın en güçlü ürünüdür. İslami finansın doğuşuna temel niteliği taşıyan üreticinin desteklenmesi fikri bu ürüne verilen önemi açıklamada en büyük yardımcımız olarak görünüyor. Katılım bankacılığı ortaya çıktığı ilk yıllarda alım – satıma aracılık rolünden çok müşterileriyle ortak projeler yürütür şeklide çalışıyorlardı. Ortak proje yürütmek emek istediğinden büyük montanlı sınırlı sayıda projeye çalışılmaktaydı. Aslında ticari krediler o yıllarda bankacılık sektörünün genelinde önemli bir paya sahipti. 90'lara kadar durum böyleyken, 90'lı yıllarda bireysel bankacılığın gelişimiyle beraber konvansiyonel

bankalarda bu sektöre doğru bir hareketlilik yaşandı. Fakat katılım bankalarının ortaklık usulüyle çalışmaları bireysel sektöre adaptasyonlarını zorlaştırdı ve sektör ortalamalarının gerisinde kaldı.

Katılım bankalarında ticari krediler sürecinin işleyişine baktığımızda, tüketici kredileri süreciyle arasında çok fark bulunmadığını görebiliyoruz. Müşterinin talebiyle başlayan süreç, risk analizi yapılıp ve islami uygunluk alındıktan sonra onaylanmakta ve murabaha usulüyle finansman gerçekleşmektedir.

3.5.4. Kıymetli Maden Hesabı

Kıymetli maden hesapları adından da anlaşıldığı üzere, altın, gümüş, platin vb. gibi madenlerin nakit hesabı mantığında bankaya yatırılabilmesini sağlayan hesaplardır. Fakat bilmemiz gerekir ki, bu hesaplara fiziki olarak ilgili madenden yatırılmaz. Bu hesaplara herhangi bir birimden nakde karşılık gelen ilgili maden gram cinsinden yatırılır ve müşteriye hesabında ki madenin nakit karşılığınca ödeme yapılır. Kimi bankalar istendiği takdirde fiziki olarak teslimat yapmaktadır. Yine nakit hesaplarda olduğu gibi vadeli olarak açılabilen hesaplarla yine gram üzerinden getiri sağlanabilmektedir.

Kıymetli maden hesaplarının nakit hesaplardan bir farkı bulunmadığını belirtmiştim. Konvansiyonel bankalar tamamen bu mantıkta çalışırken, katılım bankalarında bu iş biraz farklı bir boyut almaktadır. Bu fark islami finansın ilkelerinden varlığa dayandırma esasıyla kaynaklanmaktadır. Bu ilkeye göre gerçekleşen her işlemin karşılığında bir mal var olmalıdır. Olmayan bir şey alınıp satılamaz veya varmış gibi düşünülüp herhangi bir işlem yapılamaz. Kıymetli maden hesaplarında bankaya nakit yatırılıp, hesaba karşılığı maden işlendiğinde islami olarak bir sorun ortaya çıkmaktadır. Banka aslında var olmayan bir değeri hesaba

işlemektedir. Bu noktada islami prensiplerin dışına çıkmamak amacıyla katılım bankaları, bu hesapların karşılığında mutlaka yatırılan madeni elinde bulundurur. Örneğin, 10 gram altını bir katılım bankasındaki kıymetli maden hesabınıza yatırdığınızda, banka mutlaka elinde bu 10 gram altını bulundurmalıdır.

3.5.5. Takafül

Sigorta, kurumsal bazda, hukukî yapısı itibariyle, "sosyal sigorta" ve "özel sigorta" şeklinde iki farklı disipline sahiptir. Buna göre devlet tarafından kurulan ve korunan "sosyal sigortalar", çağdaş İslâm hukukçuları tarafından geniş tartışmalar neticesinde genellikle câiz görülmüştür. Sosyal sigortalarda, sigortalının ödediği primler, bireylerin irâdelerine bakılmadan alındığı için bir tür "vergi" niteliğinde algılanmıştır. Özel sigortalar ise, ya kâr gayesi güden bir "anonim" ticârî şirket ya da "kooperatif" teşekkül tarzında organize olmuş bir ortaklıktır. Kooperatif teşekküllü sigortalarda gaye, sigortacının kâr amacı olmayıp, rizikoların gerçekleşmesiyle doğan zarar ve kötü sonuçların yükünün üyeler arasında paylaşılarak azaltılması olduğundan bu tür sigortalar İslâm hukukçularınca genellikle câiz görülmüştür¹⁶ (www.e-akademi.org)

Sigorta sistemi islamca uygun bulunmasına rağmen, günümüzde ki işleyişiyle, toplanan sigorta primlerinin faize dayalı enstrümanlar aracılığıyla değerlendirilmesi nedeniyle islami kurallara uymamaktadır. Fakat son yıllarda "Takafül" adıyla ortaya çıkan sistem sayesinde islami finans bünyesinde de sigorta sistemi oluşturulmuştur. Geçmiş peygamber (Hz. Muhammed) döneminde oluşan uygulamalara dayanan takafül "dayanışma" anlamına gelen, Arapça kökenli bir kelime olan kefaletten türemiştir¹⁷ (w9.gazetevatan.com). Takafül, havuz sistemiyle çalışmakta olup, toplanan sigorta primleri bu havuzda toplanmakta ve oluşan hasarlar bu havuzdan karşılanmaktadır. Hasar ödemeleri sonrası kalan fon islami kurallara uygun şekilde değerlendirilmekte ve oluşan kar mudarabe usulünce paylaşılmaktadır.

3.5.6. Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sistemi, bireylerin gelir elde ettikleri dönemlerde ki tasarruflarıyla emeklilik döneminde refah düzeylerini devam ettirmelerinin sağlanması ve ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratılması amacıyla kurulmuştur¹⁸(Odabaşı,Y.(2006)). Sistem, bireylerden toplanan primlerin çeşitli yatırım enstrümanlarında değerlendirilip, emekliliğe hak kazandıklarında sistem üyelerine aylık maaş olarak geri ödenmesi şeklinde çalışır. Böylece bireylerin hem birikim sağlamaları, hem de profesyonel yatırım desteği almaları sağlanmış olur.

Bireysel emeklilik sistemi sigorta şirketleri aracılığıyla yürütülmektedir. Sigorta şirketleri diğer ürünlerinden elde ettikleri gelirleri de dahil ettikleri havuzda biriken fon ile içinde bir çok ürünü barındıran bir yatırım portföyü oluşturur. Fon portföyü aşağıda yer alan para ve sermaye piyasası araçları ve işlemlerinden oluşur¹⁹ (www.bireyselemliliksistemi.info);

- Nakit, vadeli ve vadesiz mevduat
- Borçlanma araçları (ters repo dahil) ile hisse senetleri
- Kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar
- Repo işlemleri
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri
- Borsa para piyasası işlemleri
- Yatırım fonu katılma belgeleri
- Sermaye piyasası kurulu tarafından uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçları.

Görüldüğü üzere bu ürünlerin çok büyük kısmı faize dayalı getiri sağlayan ürünlerdir ve yıllardır bu enstrümanlarla yürütülmüştür. İslam ilkeleri gereği faizin uygun olmaması nedeniyle, bu ürünlerden oluşan bireysel emeklilik fon portföyleri ve bu portföylerden sağlanan getiriler de uygun görülmemektedir. Günümüzde,

birçok üründe olduğu gibi bireysel emeklilik sisteminin de islami prensipler çerçevesinde yürütülmesini sağlayacak çözümler geliştirilmiş bulunmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde toplanan primlerin “gelire endeksli senetler”e yatırılarak faizsiz olarak değerlendirilmekte ve sistemin islami prensiplere uymayan kısmı da bu suretle aşılmış olmaktadır.

3.5.6.1. Gelire Endeksli Senetler

Getirileri, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nden (KİT) elde edilen ve bütçeye aktarılan hasılat paylarına endekslenmek suretiyle oluşturulan “Gelire Endeksli Senet (GES)” ihracı ile Hazine Müsteşarlığı'nca ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerinin çeşitlendirilmesi ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amaçlanmaktadır. Gelirlere Endeksli Senetler (GES) ile getirisi devlet gelirleriyle ilişkilendirilen bir yatırım aracı yaratılmış olmaktadır²⁰ (*Gelire Endeksli Senetler Tanıtım Kılavuzu*, s.1)

Bir diğer adıyla gelir ortaklığı senetleri, Köprü, baraj, karayolu, telekomünikasyon sistemleri, hava limanları ve benzeri kamu kurum ve kuruluşlarının gelirlerine ortak olmayı sağlayan senetlerdir.

Ülkemizde çıkarılan gelir ortaklığı senetleri şu özellikleri taşıyor²¹

(www.ekodialog.com);

- Gelir ortaklığı senedi bir pay senedi değildir. Senet sahibi senedi ihraç eden kuruluşun ortağı olmamaktadır.
- Senet gelir elde eden bir tek veya birden fazla kuruluşun gelirlerinden pay almayı sağlayabilir.
- Senet belirli bir vadeye sahiptir.
- Senet sahibine ödenecek kar payı önceden belirlenmemiştir. Her yıl ödeme yapacak kurum tarafından, senedin nominal değeri üzerinden yüzdesel olarak

belirlenir ve ödenir. Bu kurum kamu ortaklığı idaresidir.

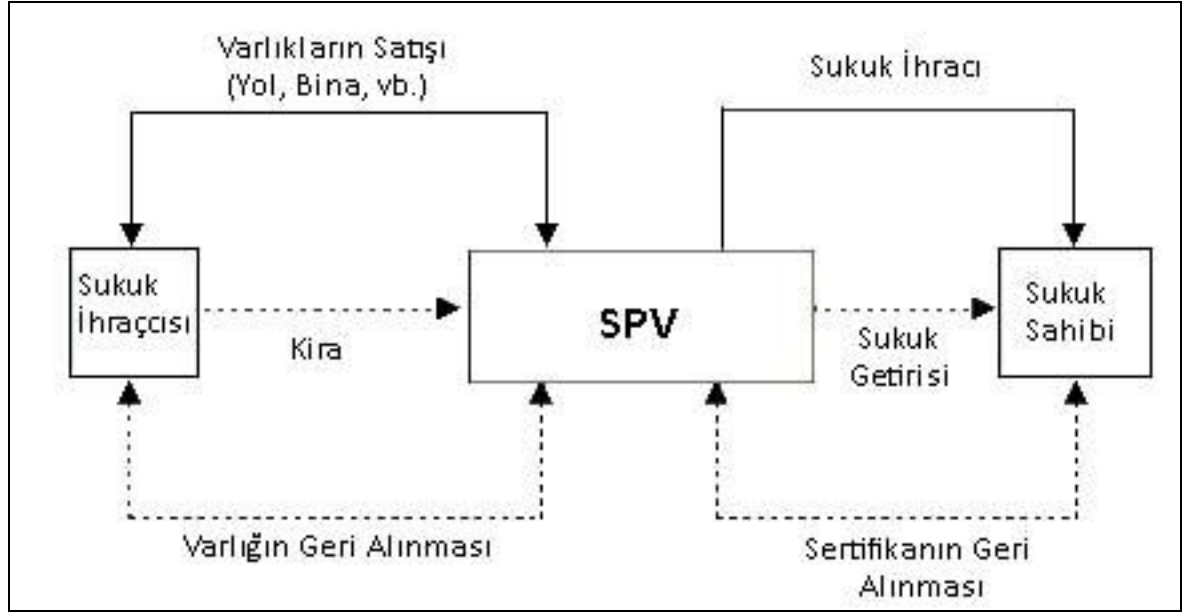
- Senet hamiline yazılıdır.

-Senet, işlemiş geliri ile birlikte her an paraya çevrilebilir.

3.5.7. Sukuk

Sukukta da bonoda olduğu gibi bir senet ve periyodik getiriler söz konusu olduğundan sukuk islami bono olarak bilinmektedir. Zaten yüzeysel olarak bakıldığında bonodan pek de bir farkı yoktur. Bono tamamen faiz mantığıyla çalışan bir enstrüman olduğundan islami kurallara uymamakta dolayısıyla da islami finans sistemi içerisinde yer almamaktadır. Günümüzde bono, devletlerin en önemli kaynak toplama aracıdır. İslami kurallarla yönetilen ülkelerde devlet bu yolla kaynak edinemediğinden, diğer devletlerle karşılaştırıldığında ekonomik açıdan geride kalmaktadırlar. İslam ülkelerinde devletin daha kolay fon toplamasına imkan sağlayan sukuk bu yönüyle islami finans sisteminde bir devrim olarak adlandırılabilir.

Sukuk, bono ve tahvillerin varlığa dayandırılmış halidir. Bilindiği üzere bono ve tahviller alınan borç karşılığında alacaklıya verilmekte, ve alacaklın burada bir faiz geliri elde etmektedir. Bono, nakit akışı hakkının devrini sağlarken sukuk mülkiyet hakkını da devreder. Sukukun çalışma mantığına göre ortada mutlaka bir varlık bulunmalıdır. Sukuk senedini yayımlayan taraf elindeki bu varlığın kullanım hakkını belirli bir süreliğine ve belirli bir ücret karşılığında alıcı tarafa devreder. Alıcıda bu varlığın kiralanmasından elde edilecek gelire sahip olur.

Şekil1: Sukuk İşleyişi (<http://www.islamicbanker.com/>)

Sukuk çeşitleri aşağıda ki gibidir²² (www.sukukyatirim.com/);

- Mudarabe Sukuku
- Muşarake Sukuku
- İcara Sukuk
- Murabaha Sukuk
- Salam Sukuk
- İstisna Sukuk
- Hibrid Sukuk

Sukuk türlerini tek tek kısaca ele alırsak;

Mudarabe sukuku; mudarabe hissesinde eşit değerde paylara sahipliği temsil eden, mülkiyetin tam olduğu, murabaha alıcılarının isminin kaydedildiği ve getirinin sahip olunan hisseye göre dağıtıldığı yatırım sukuklarıdır. Bu tür sukuk alıcıları mal sahibidirler. Mudaraba sukuku büyük yatırım projelerinde geniş kitlelerin katılımını arttırmak için kullanılır.

Muşaraka Sukuku, muşaraka varlığının mülkiyetini temsil eden yatırım sukuklarıdır. Ortaklık sözleşmesine dayalı mevcut bir işin finansmanını geliştirmek

veya yeni bir projeyi tesis etmek için kullanılır. Sertifikayı elinde bulunduranlar hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar.

İcara Sukuku, sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuku sahiplerine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarma mesela alım-satımını yapma hakkını tanır. İcara sukuku sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini üstlenmektedirler. İcara sukuk, bir kira kontratı ile bağlanmış tanımlı, mevcut ve bilinen varlıkların mülkiyet hakkını sahiplerine sunar ve kira bedeli sukuk sahibine ödenir. Bu sukuk türünde kira kuralları geçerlidir. Mesela, kiraya konu varlığa yapılacak eklemelerde masraf sukuku ihraç eden tarafından üstlenilir.

Murabaha sukukta sertifika ihraç eden taraf emtia murabahası satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifika sahipleri murabaha emtiasına sahip olurlar ve emtianın tekrar satışında nihai satış fiyatı hakkına sahiptirler. Sukuk sertifikaları, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir.

Salam Sukuk, salam sermayesi toplamak için eş değerli olarak ihraç edilen belgelerdir. Toplanan bu sermaye ile ihraç olan belgeleri alanlar Salam bazlı satılan malların mülkiyetini almış olur. Belgeleri ihraç eden bu malların satıcısıdır. Üyeler ise malların alıcılarıdır. Ödenecek üyelik ücretleri malların satınalma fiyatıdır. Salam belgelerini ihraç edenler mal sahipleridir ve bu mal sahipleri Salam bazlı malları ihraç edilen Salam Sukuk belgeleri ile satmaya yetkilidirler.

İstisna sukuku, sertifika sahibinin sahip olduğu ürünleri imal için gerekli fonların sağlanması amacıyla ihraç edilen ve eşit değer taşıyan sertifikalardır. Üyelikten elde edilen fonlar ürünün maliyetiyken, sertifikaları ihraç edenler üreticiler (satıcı/tedarikçi) ve üyeler ise planlanan ürünün alıcılarıdır. Sertifika alıcıları ürüne sahip olurlar ve sertifikanın satış bedeline veya paralel istisnayla satılan ürünün satış bedeline hak kazanmaktadırlar. İstisna sukuku büyük altyapı projelerini finanse etmekte kullanışlıdır. Altyükleniciyle paralel istisna sözleşmesi yapması için

İstisnadaki yükleniciye izin vermesinden dolayı İstisna finansal aracılığa uygundur. Bu nedenle bir finansal kuruluş kar amaçlı bir inşaat işlemini yüklenbilir ve altyüklenici sözleşmesiyle inşa işlemini uzmanlaşmış bir firmaya devredebilir.

Hibrid Sukuk; sukuk ihracı ve alım-satımının önemli bir yatırım aracı oluşu ve yatırımcıların farklı taleplerinin göz önünde bulundurulması nedeniyle; daha kapsamlı bir sukuk olan “hibrid ya da karma sukuk” piyasada işlem görmeye başlamıştır. Hibrid sukukta ilgili varlık havuzu İstisna, Murabaha ve İcara’dan oluşmaktadır. Farklı niteliklerdeki enstrümanlardan oluşan bir varlık havuzuna sahip olmak, fonların daha yüksek hareket kabiliyetine imkan sağlamaktadır.

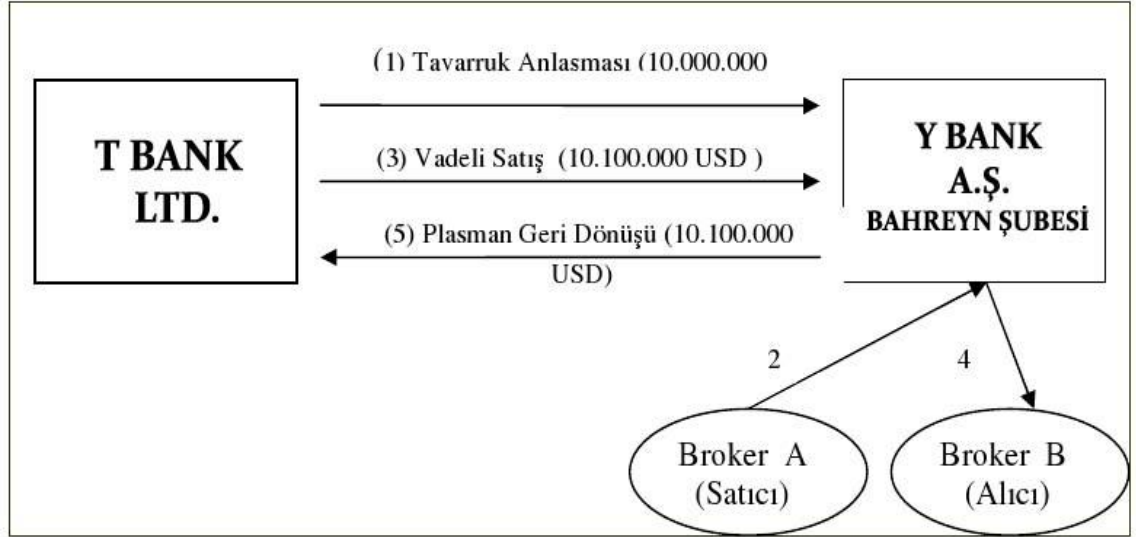
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEVERRUK

Katılım Bankaları müşterilerine nakdi olarak işletme kredisi verememekte, kısa vadeli ya da gecelik plasman yapamamakta, yapsa dahi bu plasmanı Karz-ı Hasen vasıtası ile yapması nedeniyle herhangi bir kâr payı getirisi elde etmemektedir. Bu da büyük miktarlarda atıl fonun getirisiz kalması sonucunu doğurmakta; olası likidite sıkışıklığında fon tedarikini, olası likidite fazlalığında ise fon arzını imkânsız hale getirmektedir. Dahası, faizsiz bankacılık esaslarına göre çalışan yurt dışı bankalar için bu şekli ile Türk bankalarına plasman yapmanın herhangi bir cazibesi bulunmamaktadır. Bu nedenledir ki, faizsiz bankaların yurtiçi ve yurtdışı bankalar nezdinde tuttıkları hesaplar, getiri sağlama kaygısından ziyade, temelde kısa vadeli plasman ve muhabirlik ilişkileri çerçevesinde veya likidite amaçlı olarak işletilmektedir. Bu da konvansiyonel bankacılığın aksine faizsiz bankacılıkta “interbank” türü kısa vadeli borçlanma piyasalarının yolunu kapatmaktadır. Oysa “Teverruk” ya da “Uluslararası Murabaha” adı verilen finansal enstrümanda, bir mal alımının finanse edilmesi eylemi de işleme dahil edilerek, sözünü ettiğimiz bu engel aşılmaktadır²³ (Eskici, M.(2007)).

Teverrukun işleyişi tamamen murabaha mantığının üstüne kuruludur. Aslında teverruk bir çeşit murabahadır. Teverruk olarak özel bir isim almasının nedeni, büyük montanlı ve bankalar arası gerçekleşen işlemler olmasıdır. Teverruku örnekle anlatırsak, Türkiye’de ki “T Bank” ile yurtdışında ki “Y Bank” arasında gerçekleşecek olan teverruk işlemi şöyle gerçekleşecektir; T Bank’ın elinde bulunan 10 milyon USD atıl fon ile herhangi bir emtia borsasından (teverruk işlemlerinin neredeyse tamamı “Londra Metal Borsası” üzerinden gerçekleşmektedir) 10 Milyon USD’lik palladium madeni alır ve bunu Y Bank’a vadeli olarak ve üzerine kar ekleyerek satar. Daha sonrasında Y Bank elinde ki 10 milyon USD ederinde ki palladium madenini emtia borsasında satarak nakde çevirir ve anlaşılan vadelerde

borç taksitlerini T Bank'a geri öder. Böylece T Bank elinde ki atıl fonu değerlendirirken, Y Bank'ta fon ihtiyacını gidermiş olur.

Şekil 2: Tevruk işleyişi. (www.okanacar.com/faizsiz%20bankacılık.doc)

Yukarıda ki örnekte ve şemada da gördüğümüz üzere tevruk, bankalararası finansman işlemlerinin islami usullere göre yapılabilmesini sağlamaktadır. Faizli sistemde bu işlemler direkt olarak plase edilen miktarın üzerine eklenen faizle yapılmaktayken, tevrukta araya bir alım – satım ilişkisi girmektedir. Böylece islami kurallara aykırılık ortadan kalkmaktadır.

Tevrukun teknik sürecinde akıllara takılan en büyük soru; alış ve satış işlemleri arasında olası fiyat oynamalarının yol açacağı sonuçlardır. Yüzeysel olarak bakıldığında tevrukta iki taraftan birinin mutlaka fiyat oynamaları nedeniyle zarar edeceği düşünülebilir. Fakat işlem yapılan borsalar organize borsalar olduğundan, alım satım işlemlerinin anlık yapılmasından ve yapılan işlemin tersini uygulamak suretiyle risk hedge edildiğinden taraflar fiyat değişiminden kaynaklanacak zarara uğramamaktadır.

Tevruk son yıllarda banka müşterileri için de uygulanmaya başlandı. Özellikle 2009 kriziyle başlayan dönem sonrası bütün bankalar kredilerin geri ödenememesi sorunuyla karşılaştı. Konvansiyonel bankalar birçok kredisini geri

çağırdı veya yeniden yapılandırabildi. Katılım bankaları, islami prensipler gereği kredilerini geri çağırılmamakta ve yeniden yapılandıramamaktalar. Bu durum kriz dönemlerinde katılım bankalarının başlarına sorun açmaktadır. Ödenmeyen kredi taksitleri bankaların mali yapılarını bozmakta ve planlama süreçlerinde zorluklar yaşatmaktadır. Tüm bu nedenler katılım bankalarının ilerlemesinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu nedenle katılım bankaları, teverruk uygulamasıyla müşterilerine peşin fon temin ederek, bu fonla mevcut borçlarını kapatmalarını sağlıyor, bir nevi yeniden yapılandırma sağlamış oluyorlar.

4.1. Sisteme Etkileri

Katılım bankaları, bazı konularda konvansiyonel bankalarla rekabet edemediğinden müşteri bulmak ve ürünlerini satmak konularında zaten zorlanmaktalar. Zahmetli yürüyen operasyonel sürecin üzerine sistemin de henüz birçok konuda eksiklikler barındırıyor olması katılım bankacılığının yükünü hepten artırmaktadır. Katılım bankaları bu denli zorluklarla yüzleşirken, kredilerin geri ödenmesinde aksaklıklar yaşandığını ve teverruk yapılmadığını düşünelim. Banka 90 günü geçen geciken ödemeler için karşılık ayırmak zorunda kalacak ve karı çok hızlı bir şekilde düşecektir. Bu durum direkt olarak mevduat getirilerini de aşağı çekecektir. Bu da bankanın mevduat toplamasını zorlaştıracaktır. Bir yandan alacaklarını tahsil edemeyen banka diğer yandan da mevduat çıkışlarıyla yüzleştiğinde büyük oranlarda küçülme yaşayacaktır.

İslami finasta, İslami prensiplerin dışına çıkmamak için uğraşılırken birçok işlem faizli sisteme göre çok daha zahmetli şekilde gerçekleşmektedir. Faiz ve kar payı teorik olarak bile insanların zihinlerini aşırı derecede yorarken, uygulamada da farklı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklardan son zamanlarda en sık gördüğümüz ise 2009 krizi döneminde kredi ödemelerinde ki aksaklıklar oldu. Konvansiyonel bankalar yeniden yapılandırma ile bu sorunun etkilerini azaltırken

katılım bankaları islami kurallar gereği borçları direkt olarak yapılandıramıyor olduklarından büyük sorunlarla yüzleşmek zorunda kaldılar.

Teverruk islami finansın yeniden yapılandırma ürünü olarak katılım bankalarının yukarıda bahsettiğim sorunlardan kurtulmasını veya etkilerini en aza indirgemelerini sağladı. Borçların yeniden yapılandırılmaması halinde bankanın karşılaşacağı zorluklar, dönmeyen kredilerin büyüklüğüne göre, likiditeyi aşağı çekerek bankayı iflasa kadar götürebilir. Bu da her geçen gün büyümesine rağmen halen global pazar payı düşük bulunan islami finans için kan kaybı demektir. Mesele bu yönden ele alındığında, teverrukun islami finans ve islam dünyası için ne denli öneme ve stratejik hale sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Teverruk sayesinde ayrıca; borçlu müşterilerin, nakit akışlarında ki dönemsel aksaklıklardan kaynaklanacak geçici kriz dönemlerinde ayakta kalmaları sağlanmış olmaktadır. Müşterilerin; global kriz döneminde ellerinde olmadan yaşadıkları zorluklar nedeniyle ticari sicilleri bozulmamaktadır.

4.2. Emtia Borsaları

Emtia, benzerinden çok olan ve nitelik olarak çeşitlendirilemeyen ticari mallara verilen genel isimdir. Buğday, mısır, pamuk vb. gibi tarımsal ürünler, altın, bakır, demir vb. gibi metaller ve petrol gibi ürünler en çok bilinen ve işlem gören emtialardır. Emtialar işlenerek farklı ürünler haline alsalar da, ham halleriyle çeşitlilik göstermezler. Altın dünyanın her yerinde aynı özellikleri taşır. Tarım ürünleri yerel şartlar nedeniyle tipik farklılıklar gösterse de, hepsi özünde birbirinin aynıdır.

Emtialar yüzyıllardan beri insanoğlu tarafından kullanılmakta ve ticarete konu olmaktadır. Kimi zaman uğurlarına savaşlar yapılırken, kimi zaman kıtlık nedeniyle karaborsaya düşmüşlerdir. Günümüzde emtiaların fiyat ve arz seviyelerini organize borsalar sayesinde anlık olarak takip edebilmekteyiz. Bu borsaların tarihi ise 19.

yüzyıl Amerika'sının Chicago şehrine dayanır. O yıllarda gıda mamullerinin saklanma imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle üretim birçok üründe sezonluk yapılırdı. Tüccarlar, hem fiyat hemde miktar açısından, taleplerinin karşılanamaması riskine karşı alımlarını ekim zamanında çiftçilerle anlaşarak gerçekleştirirdi. Çiftçiler de bu anlaşmaları karşılayacak kadar ürünü yetiştirir ve ürünün ellerinde kalması riskinden kurtulmuş olurlardı. Zaman içerisinde de bu anlaşmalar alınıp satılmaya başlanmıştır. Bu anlaşmalar söz ile yapılmaktaydı. Anlaşmaların alınıp satılmaya başlanmasıyla söz ile yürüyen bu piyasada sorunlar baş göstermeye başladı. Sistem insanların başına sorun açmaya başlamış olsa da devamı şarttı ve bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla buğday tüccarlarının başı çektiği bir grup, organize bir borsanın ilk adımını attı ve Chicago Emtia Borsası (Chicago Mercantile Exchange)'ni kuruldu.

Emtia borsaları günümüzde vadeli işlem ve opsiyon borsaları halini aldılar. Bu borsalarda geleceğe yönelik fiyat sözleşmeleri yayımlanır ve satılır. Bu sözleşmeler, belirli bir varlığı bugün üzerinden anlaşılan fiyattan ileri bir tarihte teslim etme ve satın alma yükümlülüğünü (vadeli işlem sözleşmeleri) veya hakkını (opsiyon sözleşmeleri) içermektedir²⁴ (www.vob.org.tr).

BEŞİNCİ BÖLÜM

VARLIK YÖNETİM ŞİRKETLERİ VE FAALİYETLERİ

Müşteri beklentileri, kaynakların artışı ve ürün çeşitlendirmesi ile birlikte artan riskler de giderek finansal kurumlar tarafından daha özenle yönetilmesi gereken konularda öncelikler arasına girmektedir.

Bilindiği üzere finansal kurumların karşı karşıya kaldığı riskler temel olarak 3 ana grupta adlandırılmakta olup:

- Piyasa
- Kredi (Alacak) ve
- Operasyonel

riskler şeklinde özetlenmektedir.

Finansal kurumlar bu riskleri yönetmek adına çeşitli teknikler uygulamakla birlikte, süreç içinde finansal tablolarda yer alan özellikle kredi (alacak) riski, finansal kurumlara çeşitli olumsuzları da beraberinde getirmektedir.

Bir finansal kurumun mali bünye açısından analizi yapılırken ilk dikkat edilen noktalardan birisi, alacaklarına ilişkin performansını gösteren Brüt Takipteki Krediler / Toplam Krediler göstergesidir. Ana faaliyet alanı aracılık olan finansal kurumların, bu alandaki başarısı ve/veya başarısızlığı sadece yapamadığı tahsilatlar olarak değil, başka açılardan da karşısına çıkmaktadır.

Örneğin, sorunlu kredi rasyosu yüksek olan bir finansal kurum, kendisi başka finansal kurumlardan borçlanmak istediğinde, alacağı borcun maliyeti otomatik olarak artacak, bu da kaynak maliyetinin yükselmesine neden olacaktır. Bir diğer etken, sorunlu alacaklarını tahsil etmek için harcayacağı emeklerin maliyetidir. Aynı

zamanda, özellikle bankalarda sermaye yeterliliği rasyosunun olumsuz etkilenmesi bir diğer etki olarak ifade edilebilir.

Bu ve benzeri etkilerden kurtulmanın bir yolu, sorunlu kredileri azaltmaya ilişkin yüksek performans harcamak, bir diğer yol ise “Sat- Kurtul” stratejisidir. Tabii ki bu satışta satılan alacak ile tahsil edilen tutar arasında ciddi bir fark olmaktadır. Ancak, bu farkın hangi etkenler dikkate alınarak gözardı edilebileceği ya da ne kadar kadar bir rakam için satışta rıza gösterilebileceği gelecek yazımın konusu olacaktır. Bu yazıda, finansal kurumları özellikle ülkemizde bankaları rahatlatan bir yol olan sorunlu kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerine satışı konusunda sağlanan ortam ve bu şirketlerin oluşturduğu sektörün genel yapısından ve gelişmelerden bahsedeceğim.

Bu konuda ilk ihalelerin 2004 ve 2005 yıllarında yapıldığı görülmekle birlikte temel kanuni düzenleme 2005 yılında gerçekleştirilmiş, yasanın ilgili maddesini detaylı düzenleyen BDDK Yönetmeliği ise Kasım 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Madde-143 bu konunun genel altyapısını düzenlemektedir:

“Madde 143 — Bankalar ve Fon(TMSF) dâhil diğer malî kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla, kuruluş ve faaliyet esasları Kurul tarafından belirlenen varlık yönetim şirketleri de kurulabilir. Varlık yönetim şirketleri alacaklarının tahsili ve alacakların ve/veya diğer varlıkların yeniden yapılandırılması kapsamında alacak tahsili amacıyla edindiği gayrimenkul veya sair mal, hak ve varlıkların işletilmesi, kiralanması ve bunlara yatırım yapılması ve yine alacaklarını tahsil etmek amacıyla borçlularına ilâve finansman sağlamak veya sermayelerine iştirak etmek dâhil olmak üzere her türlü faaliyeti gerçekleştirmeye yetkilidir.

Fon kurulacak varlık yönetim şirketlerine sermaye sağlamak suretiyle kurucu ortak veya hissedar olarak katılmaya yetkilidir. Fonun en az %20 hissedar olduğu varlık yönetim şirketleri, Fondan devraldığı alacaklarla ilgili olarak bu Kanunda Fona tanınan hak ve yetkileri kullanır.

Bu Kanun kapsamında kurulan varlık yönetim şirketlerinin yaptıkları işlemler ve bununla ilgili olarak düzenlenen kâğıtlar, kuruluş işlemleri de dâhil olmak üzere kuruldukları takvim yılı ve bunu izleyen 5 yıl süresince damga vergisinden, ödenecek harçlardan, her ne nam altında olursa olsun tahsil edilecek tutarlar ve ödenecek banka ve sigorta muameleleri vergisinden, kaynak kullanımını destekleme fonuna yapılacak kesintilerden istisnadır.”

Halen ülkemizde 6 adet Varlık Yönetim Şirketini faaliyetine devam etmekle birlikte, 2005 yılından bugüne kadar gösterdiği gelişme ile hala küçük ölçekte olduğu ifade edilebilir. Nitekim bu şirketlerin finans sektörü içindeki payı.2010 Eylül sonu itibarıyla %0,5 ile ifade edilmektedir.

Eylül 2010 itibarıyla varlık yönetim şirketlerinin temel bilanço büyüklükleri değerlendirildiğinde, sektörde büyümenin son 12 aylık dönemde %34,2 düzeyinde olduğu görülmektedir. Söz konusu gelişmede özellikle bankalardan devralınan kredilerdeki önemli artış belirleyici olmuştur. Devralınan krediler %1210 bir artış gösterirken, bilanço içindeki payı da son bir yılda % 4,9'dan % 48'e yükselmiştir. Sektörün kaynak yapısında önemli bir değişme gözlenmezken bilanço dışı hesaplarının bilançoya oranının emanet kıymetlerin artışının duraklamasına bağlı olarak son bir yılda gerilediği dikkat çekmektedir.

5.1. Varlık Yönetim Şirketleri Bilanço Büyüklükleri

Milyon TL	2007	2008	2009	09.20 10	Bilanço Payı %
Bankalar ve Diğer Mali Kurumlar	28,5	40,9	39,6	74,7	15,2
Devralınan Krediler	34,7	17,9	190,2	235,9	48,0
Devralınan Takipteki Krediler.	90,6	311,0	198,7	256,7	50,7
Karşılıklar	33,2	7,8	96,2	103,3	22,4
Toplam Aktifler	341,3	369,8	355,5	484,5	100,0
Alınan Krediler	157,1	287,1	218,0	310,3	62,6
Özkaynaklar	72,9	74,8	126,6	150,5	33,8

Kaynak: BDDK- Finansal Piyasalar Raporu Eylül 2010

Varlık yönetim şirketleri son 1 yıllık dönemde kâr elde etmektedir. Özellikle net faiz gelirlerindeki artış kârlılığın temel belirleyicidir. Sektörün kârı geçen yılın aynı dönemine göre % 194 oranında büyümüştür.

5.2. Varlık Yönetim Şirketleri Seçilmiş Gelir Tablosu Büyüklükleri

Milyon TL	2007	2008	2009	09.2010
Faiz Geliri	6,3	2,4	129,8	126,0
Faiz Gideri	12,1	15,5	27,3	26,2
Ücret ve Komisyon Gelirleri	1,5	2,4	-4,4	-12,0
Diğer Faaliyet Geliri	18,8	24,2	61,4	56,2
Diğer Faaliyet Gideri	31,4	36,5	38	86,2
Kambiyo K/Z	4,6	-33,3	-7,4	2,5
Vergi	-1,6	-2,2	1,0	4,4
Net K/Z	-20,6	-54,7	24,1	41,6

Kaynak: BDDK- Finansal Piyasalar Raporu Eylül 2010

Varlık yönetim şirketleri bankacılık dışı finansal sektör içindeki payını korurken özkaynaklar/ alacaklar oranı artmaktadır. Kârlılık performansında belirgin bir düzelme yaşanmaktadır. Sektörün bilançosunda yabancı para işlemlerin payında belirgin bir değişme gözlenmezken bilanço içi YP Net Pozisyon/Özkaynaklar oranının düşmesi kur riski açısından olumlu bulunmaktadır. Sektördeki 6 şirketten 1'i zarar etmektedir.

5.3. Varlık Yönetim Şirketleri Bazı Performans Göstergeleri

%	2007	2008	2009	09.2010
Özkaynaklar/Alacaklar Oranı	58,2	22,8	32,5	34,2
Net Kar/Özkaynaklar	-28,7	-73,1	19,0	25,0
Net Kar/Aktifler	-8,7	-14,8	6,8	8,5
YP Varlık/Aktifler	55,1	19,1	17,7	13,8
YP Yükümlülük/Aktifler	67,2	78,4	16,0	26,1
Bişanço İçi Net Pozisyon/Özkaynaklar	-40,1	-293	4,9	-36,6
Zarar Eden Şirket Sayısı (Adet)	2	4	3	1
Toplam Şirket Sayısı (Adet)	5	5	6	6

Kaynak: BDDK- Finansal Piyasalar Raporu Eylül 2010

Bir taraftan şirket sayısındaki artış, diğer taraftan büyüyen bankacılık sektörünün bilanço iyileştirme stratejileri, varlık yönetim şirketlerine önümüzdeki süreçte daha fazla görev düşeceğini göstermektedir. Başlangıç yıllarında zararda olan sektörün, yıllar geçtikçe hem rakamsal hacimde büyüme hem de performansında bir artış olduğu gözlenmekte idi.

Varlık Yönetim Şirketlerine ilişkin ilk satışların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından Fon bünyesindeki bankalara ait alacaklara çözüm üretilmesi aşamasında yapıldığını görmekteyiz. Nitekim Ağustos 2004'de 38 firmayı kapsayan 222,8 milyon dolar büyüklüğündeki alacak portföyünün Bebek Varlık Yönetim Şirketi'ne 22,5 milyon dolara satıldığını gördük. Hemen devamında ise Eylül 2005 tarihinde yapılan yine Fon bünyesindeki alacaklardan oluşan ve yaklaşık 3.500 firmadan olan alacağın yer aldığı 980 milyon dolar büyüklüğündeki portföy 161 milyon doları hemen ödeme, sonrasında yapılacak tahsilatlarda ise % 43 oranında tahsilat paylaşımı uygulanması koşulu ile satılmıştır.

Sonraki yıllarda zaman zaman yapılan satışların özellikle 2008 yılından sonra tekrar artmaya başladığını görmekteyiz.

Bu noktada 2 önemli soru karşımıza çıkmaktadır.

1- Bankalar takipteki alacak portföylerini neden satarlar?

2- Bankalar bu satışı yaparken satılacak portföyde yer alan alacaklarından acaba kaç liraya kadarlık bir bedel teklif edildiğinde vazgeçebilirler yani satabilirler?

Bu iki sorunun yanıtı aslında birbiri ile yakından ilgilidir. Nitekim ilk sorunun ifadesel sonucu, 2. sorunun rakamsal hesaplarına veri teşkil etmektedir.

Önce ilk sorunun cevabını tartışmakta yarar var.

Her ne kadar takipteki alacakların bir kısmı süreç içinde tahsil edilse de, bu süreç içinde bankayı kayba uğratan bazı etkilerde bulunduğu husus dikkate alınmalıdır.

Banka bilançolarının aktif bölümünde yer alan takipteki alacaklar (brüt) rakamı, bir bankanın aktif kalitesi ve ana faaliyet alanına ilişkin performans ölçünümde en önemli kriterler arasında yer almaktadır. Takipteki alacak (brüt) / toplam alacak rasyosu yüksek olan bankaların mevduat hariç diğer borçlanma faaliyetlerinde kaynak maliyetleri doğal olarak yüksek risk primi nedeni ile artacaktır.

Bir diğer husus, bankalar takipteki alacaklarını tahsil edebilmek için çeşitli kaynaklarını bu konuya tahsis ederler ki bu da ek bir maliyet getirir.

Takipteki alacaklar için ayrılan karşılık oranı % 20'den başlayıp % 100'e kadar süreç içinde artmakta olup, bir kredinin takibe düştüğü tarihten itibaren 1 yılın geçmesi durumunda riskin tamamı için karşılık ayrılma zorunluluğu vardır ki, bu da banka karlılığını olumsuz etkiler.

Banka karının düşmesi demen özkaynakların azalmasına yol açar ki, bu da bankalar için ciddi sorunlara neden olur. Çünkü, bankaların bir çok alana ilişkin faaliyetleri yasal olarak doğrudan özkaynak ile ilişkilendirilmiş bulunmaktadır. Örneğin: bir banka bir gerçek veya tüzel kişiye maksimum özkaynaklarının % 25'ine kadar kredi verebilir. Bir bankanın kısa veya uzun pozisyonu özkaynaklarının % 20'sini geçemez. Bir banka özkaynaklarının yarısından fazla duran varlıklara sahip olamaz, Bir bana ne kadar karlı da görse finans sektörü dışında bir şirkete koyacağı sermaye miktarı özkaynaklarının % 15'ini geçemez, birden fazla bu tür yatırım yapması durumunda bu yatırımların toplam tutarı da özkaynaklarının % 60'ını geçemez. Bir bankanın üstlenebileceği riskler sermaye yeterliliği rasyosunda özkaynaklar ile sınırlandırılmış olup, daha az risk üstlenmek demek müşteri olsa bile kredi verememek anlamına gelmektedir. Bu da kaynak toplama olanağınız var, kredi müşteriniz hazır, sadece özkaynak seviyesinin yeterli olmaması sonucunda bu faaliyetleri yetine getirmeme durumu ile karşı karşıya kalınacak demektir. Bu durum hazır bir kazancı elde edememeye de sebep olur. Özkaynaklara endeksli çok sayıda başka konular da bulunmaktadır. Dolayısı ile özkaynak rakamını aşağıya çekecek yani düşürecek her türlü faaliyetin minimum düzeyde olması konusunda bankalar büyük özen gösterirler.

Gelelim ikinci sorunun yanıtına.

Aşağıdaki tabloda bazı bankaların son 3 yıllık süreç içinde çeşitli varlık yönetim şirketlerine yapmış olduğu satışlara ilişkin temin edilebilen veriler bazı yer almaktadır.

BANKA	TARİH	PORTFÖ Y DEĞERİ (BİN TL)	SATIŞ DEĞERİ (BİN TL)	SATIŞ YAPILAN ŞİRKET
AKBANK	01.04.2008	248.000	42.000	Girişim Varlık Yönetimi A.Ş.
	12.09.2008	337.400	86.500	Girişim Varlık Yönetimi A.Ş.
	05.01.2010	326.000	38.500	Girişim Varlık Yönetimi A.Ş.
İŞBANK	17.11.2009	37.824	9.550	LBT Varlık Yönetim A.Ş.
	26.11.2009	186.114	8.500	Standard Varlık Yönetim A.Ş.
	28.12.2010	41.925	6.487	LBT Varlık Yönetim A.Ş.
	30.12.2010	300.401	50.828	Girişim Varlık Yönetim A.Ş.

ŞEKERBANK	25.02.2008	243.793	61.000	Lehman Brothers
GARANTİ	2008	98.221	28.900	
TEB	15.07.2008	75.650	10.850	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
	09.11.2009	29.530	1.950	LBT Varlık Yönetim A.Ş
	31.03.2010	39.957	4.125	Standard Varlık Yönetim A.Ş.
	28.06.2010	75.008	6.500	LBT Varlık Yönetim A.Ş
YKB	28.03.2008	532.000	60.500	LBT Varlık Yönetim Şirketi
	27.05.2009	393.900	26.525	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
	17.03.2010	381.900	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş

	30.04.2010	523.131	38.732	Lbt Varlık Yönetim Şirketi
HSBC	26.11.2010	170.800	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
	11.11.2010	158.000	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
Alternatifbank	10.11.2010	59.600	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
Turkland	27.10.2010	17.800	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
Citibank	05.10.2010	89.200	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş
Fortis	16.03.2010	30.400	n.a.	Girişim Varlık Yönetim A.Ş

Geçtiğimiz yıllarda sektörde yapılan satışlardan verileri elde edilebilenlere bakıldığında, yapılan satışların portföy değer ile arasındaki ilişkinin % 2,5 - % 34,2 aralığında olduğu, ortalamanın ise % 10,4 civarında bulunduğu dikkati çekmektedir.

Bu durumda bir banka için takipteki alacak portföyünde yapacağı iskonto oranı kaç olmalıdır? sorusunun cevabı içinde çok sayıda bileşenden söz edilebilir.

Bu etkenlerden birisi, bankanın takipteki alacaklardaki ortalama performans oranıdır. Yani bir banka takibe düşen her 100TL'sinin yaklaşık ortalama kaç TL'sini tahsil edebilmektedir. Bu oran kuşkusuz portföyün yapısına ve bankaların iş süreçlerine bağlı olarak farklılık gösterebilecektir.

Bir diğer veri yapılan bu ortalama tahsilatın ortalama ne kadar süre içinde gerçekleştiğidir. Çünkü bankanın ortalama olarak yapacağı tahsilat tutarının, pasif maliyeti iskonto oranı olarak kullanılarak, ortalama süre ile birlikte bugünkü değerinin hesaplanmasında ortalama süre verisine ihtiyaç duyulacaktır.

Başka bir veri, bankanın her 100 TL'lik takipteki kredi için yaptığı ortalama işletme gideri (çalışan, noter, avukat vb. giderler) tutarıdır.

Bankanın satmayı düşündüğü portföy için ayırdığı karşılık tutarı nedeni ile özkaynaklardaki azalış sonucu üstlenemediği riskin hesaplanarak, net kar marjı ile bu tutarın ilişkilendirilmesi ve kaybedilen kazancın bulunması gerekmektedir.

Bir diğer konu satışı düşünülen takipteki alacak portföyü ve teminatları nedeni ile bozulan bilanço yapısı ve pasifte borçlanma yapacağı tarafların bunu risk primi olarak borçlanma maliyetine ilave etmeleri nedeni ile oluşan maliyet artışıdır.

Aynı zamanda, satışı yapılan takipteki alacak portföyüne ilişkin ayrılan karşılıklar ilgili hesaplara iade edilirken, yapılan iskonto tutarının da zarar yazılması sözkonusu olacaktır.

Kuşkusuz başka etkenler de bu satış tutarının hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Ancak her durumda, katlanılabilecek bir fiyat düzeyi teklifinin gelmesi halinde bankaların takipteki alacaklarını azaltmaya yönelik kendilerine sunulmuş olan bu olanağı kullanmalarının başka avantajları da olabilecektir.

Konunun diğer tarafında yer alan Varlık yönetim şirketleri ise, belli bir iskonto ile banka, özel finans kurumu ve diğer mali kurumlardan aldıkları alacakları, satabilme, satın aldığı alacakları borçlusundan tahsil edebilme, varlıkları nakde çevirebilme veya bunları yeniden yapılandırarak satabilme gibi opsiyonları değerlendirerek, faaliyetlerini bu kapsamda sürdürmektedir.

Tüm finans kitaplarının başında yer alan şu cümleyi tekrarlamakta yarar var:

“Bugün cebimdeki 1 TL, yarın veya daha sonra edineceğim tüm 1 TL’lerden daha değerlidir”

ALTINCI BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA TEMLİK

Varlık Yönetim Şirketlerinin asli fonksiyonunu oluşturan bir borcun satın alınarak tahsili edilmesi işlemi, İslam Hukukunda “ alacağın (deynin) satılması ve bağışlanması” bahislerinde birlikte ele alınmaktadır.

6.1. Hanefi Mezhebine Göre Alacağın Temliki

İslam dininde farklı mezheplerin yer alması ve Türkiye sınırlarında yaşayan Müslümanların ekseriyetle Hanefi mezhebine dahil olmaları gerekçeleri ile çalışmaya Hanefi mezhebi bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Alacağın temliki konusunda Hanefi mezhebinde bir kaide, bir de bunun istisnaları vardır.Kaideye göre alacağın gerek satım ve gerekse bağışlama yoluyla borçludan başkasına temliki (devri) caiz değildir. Çünkü iki tasarruf ile de yapılan temlikin muteber olabilmesi için satım ve bağışlama yapılan şeyin teslim edilebilir olması şarttır. Borçlunun zimmetinde bulunan alacak ,temlik eden tarafından alınıp başkasına verilemez,teslim edilemez;bu sebepler tasarruf geçerli olmaz.

Yirminci asrın başlarında ,ticari ve iktisadi hayatın ,alacağın temlikini zorunlu kılması sebebiyle bu mesele tekrar gündeme gelmiş ve bazı Hanefi fıkıh alimleri gereği gibi fikir yürütmüşlerdir. Bunlara göre hem ticari hayat zorunlu kıldığı ,

hem de örf ü adet haline geldiği için poliçe ve emre yazılı senetlerin ciro edilmesi suretiyle alacağın temliki tartışılmasız şekilde mümkündür.

Senetsiz ve cirosuz temlik ise – hem buna ihtiyaç bulunmadığı,hem de teamül haline gelmediği için – uygun değildir;şartlar değişirse bunun da caiz olacağı şüphesizdir.

Hanefi mezhebinin kaide halindeki hükmünün istisnalarını ,yani istisnai olarak alacağın temlikinin ve satışın uygun olduğunu şu hukuki ilişki ve tasarruflarda görmek mümkündür.

6.1.1. Havale

İslam hukukunda tüm mezhepler ,borcun havale yoluyla intikalini uygun bulmaktadırlar. Havale tahlil edildiği zaman bir borcun ,diğer bir borç (alacak) karşılığında satımı (mübadelesi) ortaya çıkar;havale böyle bir değişmeden ibarettir.

6.1.2. Vasiyet

Alacaklı hakkını,borçludan başka bir şahsa vasiyet edebilir.

6.1.3. Kabza Vekalet Vererek Bağışlama

Alacaklı,alacağını bağışladığı şahsa ayrıca bir de kabza (teslim almaya) vekalet verirse Hanefilerin çoğuna göre bu tasarruf geçerli olur. Bu taktirde vekil, önce bu vasfı ile alacağı teslim alır,sonra da hibe hükümleri cereyan etmeye başlar ve bağışlanana kendisi için kabzeder.

6.2. Diğer Mezheplerde Borcun Satış Ve Temlik

Maliki mezhebi istisna edilirse alacağın temlik ve satışı konusunda diğer mezhepler, Hanefilerden de katı bir görüş içindedirler;onların istisna yoluyla caiz gördükleri yerlerde dahi bunu uygun bulmazlar.

Maliki mezhebi bazı şartlarda temlik caiz görmektedir:

6.2.1. Bağışlama Yoluyla

İmam Malik, bağışlama yoluyla üçüncü şahsa alacağın temlikini uygun görmüştür:

a, Temlik eden üçüncü şahsın bunu kabul etmesi.

- b,Hibenin şahit huzurunda yapılması.
- c,Borçluya haber verilmesi.
- d,Varsa alacak belgesinin temlik edilen şahsa teslimi.

6.2.2. Satım Yoluyla Temlik

Maliki mezhebine göre alacağın,borçludan başka bir şahsa satım yoluyla temlik aşağıdaki şartlar halinde uygun bulunmuştur:

- a) Borçlunun mecliste bulunarak borcu kabul etmesi.
- b) Bedelin peşin olması,yani alacak kendisine temlik edilen şahsın,buna karşı verdiği şeyi peşin vermesi.
- c) Satışa söz konusu alacağın yiyecek cinsinden olmaması
- d) Yeni alacaklının borçluya düşman/hasım bir kişi olmaması.
- e) Yeni alacaklının,bu tassarufu ile borçluya güçlük çıkarmayı zarar vermeyi hedef edinmiş olmaması.

YEDİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ BANKACILIĞA UYGUN VARLIK YÖNETİM ŞİRKETİ ADAPTASYONU

Yirmi yılı aşkın süredir Türk Ticaret hayatının önemli unsurlarından birini oluşturmakta olan katılım bankaları faaliyetleri esnasında günün ihtiyaçları, rekabetin ve ayrıca faaliyetlerini sürdürebilmenin bir zorunluluğu olarak konvansiyonel bankaların benzer nitelikte enstrümanlarına ihtiyaç duymaktadır.

İhtiyaç duyulan bankacılık enstrümanlarının tamamı katılım bankacılığına uygun bulunmasa dahi danışma kurullarının süzgecinden geçmiş ve faizsiz bankacılık teamüllerine uygun hale dönüştürülmüş şekli ile maksadına hizmet edecek nitelikte ürünlere ulaşabilmek mümkündür.

Bu kapsamda katılım bankalarının kullandırmış olduğu ticari ve tüketici kredilerinden sorunlu hale dönüp yasal takip sonucu tahsil imkanı olamamış kredilerin varlık yönetim şirketlerine satışı İslami prensipler gereği mümkün olamamıştır.

Faaliyete başlanılan ilk yıllardan itibaren biriken bu nitelikteki kredilerin katılım bankaları bilançolarında zarara ve önemli bir zaman kaybına sebep olmaktadır.

Sektörün gittikçe büyüdüğü ve yeni oyuncuların penetrasyon için hazırlık yaptığı da göz önüne alındığında sorunlu kredilerin satılabilme imkanı için çalışma yapılması adeta bir zorunluluk içermektedir.

Bahsi geçen ihtiyaç dahilinde iki farklı katılım bankası danışma kurulu üyeleri ile yapılan görüşme, değerlendirme ve tez yazarının sorunlu kredilerle geçmiş dönem tecrübelerinin bir sentezi olarak aşağıdaki şekli ile tüm katılım bankacılığına sektörüne hizmet edecek nitelikte bir adaptasyonun uygun olabileceği düşünülmektedir;

- Klasik bankacılık Yönteminde sorunlu kredi direkt olarak satılmaktadır.

Mevcut yöntemde sorunlu krediler bir bütün halinde kümülatif olarak varlık yönetim şirketine satış ve devir yapılırken ,önerilen modelde; devir yapıldığı halde satış yapılmamakta diğer bir ifade ile mülkiyet eski malikte kalmaktadır.

- Klasik bankacılık yönteminde satıma söz konusu bedel peşinen hak sahibine ödenmektedir.

Yapılan değerlendirme ve fiyatlama sonrası anlaşılan bedel sahibi bankaya peşinen ve nakden ödenirken,önerilen faizsiz bankacılık modelinde peşin ödeme prensipte söz konusu değildir.Lakin,sonradan mahsuplaşım üzere belirli bir miktar avans ödeme tarafların mutabakatı halinde mümkündür.

- Klasik yöntemde sorunlu krediyi satın alan Varlık Yönetim Şirketi yeni malik sıfatıyla ve yetkisiyle tasarrufta bulunabilir.

Sınırsız tasarruf yetkisiyle ve yeni alacaklı statüsüyle hareket eden mevcut yönetime karşılık, önerilen modelde, kolektif olarak hareket eden ve adeta müşavir/danışmanlık hizmeti veren rol üstlenilmekte ve doğrultuda bir anlaşma yapılmaktadır.

- Sorunlu krediye ilişkin yapılan tahsilatın tamamı yeni malik sıfatıyla varlık yönetim şirketinin geliridir.

Faaliyetten elde edilen gelir varlık yönetim şirketinin tassarufu olarak kabul gören klasik yönetime karşılık, elde edilen gelirin daha önceden anlaşıldığı usul ve yöntemle hasılat paylaşımı mantığı ile varlık yönetim şirketi ve katılım bankası arasında paylaşılması söz konusudur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Varlık yönetim şirketlerinin faaliyetleri- arzu edilmemekle birlikte- ekonomik türbülasyonlar ve resesyonlar ertesinde daha da artmaktadır.

Bankacılık faaliyetinin ve karlılığının adeta can yeleği ve sigortası olan bu mekanizmanın katılım bankacılığı sektöründe de faaliyette bulunması sadece bir hizmet destek ihtiyacını karşılayacak bir enstrüman olarak algılanmayıp aynı zamanda yüksek karlıkla faaliyette bulunabilecek bir iştirak olabileceği de öngörülmelidir.

KAYNAKÇA

- 1- Hayrettin Kahraman ile bizzat yapılan görüşmeler.
Kendisine ait İş ve Ticaret ilmihali adlı kitabı /İz yayıncılık
- 2-Türkiye Katılım Bankaları Birliğine ait Tanıtım kitapçığı .
- 3-Taner Akkurt katılım bankacılığı ve nestrümanları adlı yüksek lisans tezi.
- 4-Şenol Babuşçu'nun Finans Gündem Adlı internet sitesinde muhtelif zamanlarda yayınlanan köşe yazıları
- 5-Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. danışma kurulu üyesi Mehmet Odabaşı ile yapılan değerlendirmeler.
- 6-BDDK internet sitesi
- 7- Kuveyt Türk katılım Bankası A.Ş. danışma kurulu Emekli üyesi Bilal ÖZKAYA